نئون نياپو

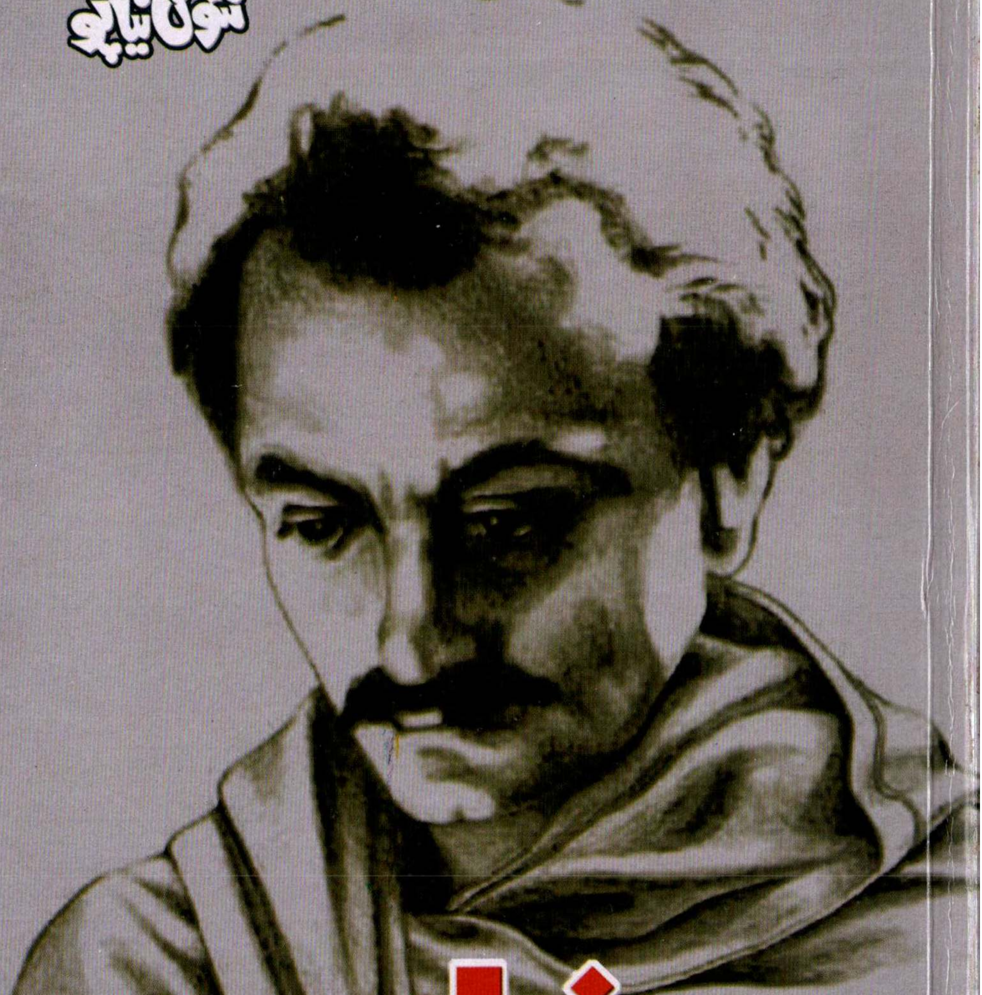

پيغامبر

خليل جبران

سنڌيڪار : ستار

تعارف

جبران خليل جبران 1883ع ۾ لبنان جي پهراڙي ۾ "الارزالخالد" جي پرسان "بشري" نالي ڳوٺ ۾ جنم ورتو. ٻارهن ورهين جي ڄمار ۾ وطن ڇڏي متحده امريڪا وڃي وسايائين. ڪجهه ورهيه اتي گذاري عربي زبان ۽ ادب جي تحصيل لاءِ بيروت آيو ۽ "مدرسئہ حڪمت" ۾ داخل ٿيو.

1903ع ۾ واپس امريڪا ويو ۽ پنجن ورهين تائين اتي رهيو. انهيءَ وچ ۾ گهڻو وقت بوسٽن ۾ رهيو، جتي هن ڪجهه ڪتاب عربيءَ ۾ لکيا.

1908ع ۾ اشاراتي چترڪاري ۽ ٻين فنون لطيفه جي تڪميل ۽ يورپ جي وڏن وڏن شهرن جي سياحت لاءِ پيرس جو سفر ڪيائين ۽ 1912ع ۾ امريڪا واپس اچي نيويارڪ ۾ هميشه لاءِ رهائش اختيار ڪيائين. هاڻي جبران سموري دنيا جي اهلِ فن جي نگاهن جو مرڪز بڻجي چڪو هو. سندس مشهور 8 عربي رچنائون آهن (جنهن ۾ عرب جي فيلسوفن جون تصويرون به آهن)

انهن ڪانسواءِ ڪجهه غير فاني مقالا لکيا اٿس، جي مختلف وقتن تي شايع ٿي يورپ جي گهڻين ٻولين ۾ ترجمو ٿي چڪا آهن. سندس انگريزي رچنائون هي آهن: المجنون (The Mad Man)، السباق (The Fore Sumer)، النبي (The Prophet)، رمل وزبد (Sand and Foam) اهي چارئي ڪتاب عربيءَ ۾ ترجمو ٿي چڪا آهن.

جبران جو هڪ ٻيو بي مثال ڪتاب "الرسوم العشرون" (ويهن تصويرن جو البم) آهي.

پيغامبر

[The Prophet]

خليل جبران

ترجمو:

ستار

نئون نياپو اڪيڊمي

سچل ڳوٺ، ڪراچي، سنڌ

پيغامبر

ليکڪ: خليل جبران

سنڌيڪار: ستار

انگ: هڪ هزار

ڇاپو پهريون: اپريل 2017

پاران: نئون نياپو اڪيڊمي،

سي-4، سچل ڳوٺ گلشن اقبال ڪراچي

Ph # 021-32624153, 34690389

Cell # 0333-2311582, 0346-2103811

E-mail:naonniapo@yahoo.com

مُلهه: 160 رپيا

ارپنا

پنهنجي محنت، قلم ۽ هٿن جي حاصلات
پنهنجي والده حاڪم زادي
۽ چاچي جنهن منهنجي پالنا ڪئي ارباب خاتونءَ
جن کي ڪريان،
هڪ جنم ڏنو بيءَ پالنا ڪئي،
منهنجون ٻئي مائر آهن.

ستار

ستاءُ

سنڌيڪار جو نوٽ : ستار پيرزادو /9

- جهاز جو اچڻ/15
- محبت/21
- شادي/24
- پار/25
- عطا ۽ بخشش/26
- ڪائٽ پيپٽڻ/29
- محنت/31
- ڏک ۽ خوشي/34
- گهر/36
- لباس/39
- خريد ۽ وڪرو/40
- ڏوهه ۽ سزا/42
- قانون/46
- آزادي/48
- عقل ۽ جذبو/51
- غم/53
- نفس جي سڃاڻپ/54

- تعليم/56
- دوستي/58
- ڳالهائڻ/60
- زمانو/62
- چڱائي ۽ مٺائي/64
- دعا/67
- عيش/69
- حسن/72
- مذهب/75
- موت/77
- وداع/79

سنڌيڪار جو نوٽ

اديب جنهن معاشري ۾ پيدا ٿيندو آهي، ان معاشري جو پنهنجي دوربين ۽ خوردبين اکين سان معائنو ڪندو آهي، ۽ ان جي ذهن جي تجربيگاهه ۾ پوريءَ طرح چڪاس ڪري، ان جي گهٽتائين ۽ زيادتين، برائي ۽ ڀلائي، بيماري ۽ تندرستيءَ ڪي پنهنجي ماهرانه راءِ سان، ماڻهن جي آڏو پيش ڪندو آهي. اهڙي اديب کي پنهنجي معاشري جو ماهر Specialist ڄاتو ويندو آهي.

اها حقيقت هاڻ هر ڪو مڃي چڪو آهي ته اديب معاشري جي معالج جي حيثيت رکي ٿو. پنهنجي معاشري جي هر اڳهائيءَ جي نه صرف نشاندهي ئي ڪري، پر ان جو مثبت علاج پڻ تجويز ڪري.

جبران خليل جبران جنهن دؤر جي پيداوار آهي، جنهن معاشري ۾ هن پنهنجو ٻالاپڻ کان جوانيءَ تائين، جيڪو ڊگهو عرصو بسر ڪيو ان عرصي دوران، هن پنهنجي معاشري کي پنهنجي حساس طبيعت سان محسوس ڪيو. سندس دؤر مذهبي ڪٽرپڻي جو دؤر هو جنهن ۾ عيسائي مذهبي رکوال، عام ماڻهن جي هر چرپر کي، سندن هر پسند کي، اڃا به سندن هر آزاد سوچ کي، مذهب جي آڙ ۾ آڻي، ٿڌي ڇڏيندا هئا ۽ کين هميشه ڊپ ۽ خوف ۾ زندگي بسر ڪرڻ جي تلقين ڪندا هئا.

اهڙي معاشري ۾، جنهن ۾ رڳو خوف ئي خوف هجي، ماڻهو پنهنجي سمجهه ۽ سوچ آهر، پنهنجي زندگيءَ کي بد کان بهتر ۽ بهتر کان بهترين ڪيئن ٿي بڻائي سگهيو. ان دؤر ۾ عيسائي ڪليسا جي هٿ هيٺ حڪومتون پڻ هلنديون هيون ۽ اهي پڻ مذهبي اڳواڻن جي عتاب کان

آجيون نہ ٿي رهي سگهيون، جنهن ڪري ڪا بہ حڪومت چاهيندي بہ ماڻهن جي حقن جي حفاظت ڪري نہ سگهندي هئي. جبران خليل جبران کي پنهنجي وطن، پنهنجي جنم ڀوميءَ سان بيحد لڳاءُ هو ۽ هن پنهنجي معاشري جي اوڻائين ۽ برائين جي نشاندهي ڪرڻ شروع ڪري ڏني ۽ جيئن تہ اها نشاندهي، ڪليسيائي قانون جي خلاف ڄاتي ٿي وئي، انڪري کيس ڪافر قرار ڏئي، ملڪ مان لوڏي ڪڍيو ويو. جنهن بعد هن "خليل ڪافر" نالي طويل افسانو لکيو.

جلاوطني پنهنجي ليکي هڪ قيد آهي. اهڙو قيد، جنهن ۾ ماڻهو ظاهري طرح آزاد هئڻ جي باوجود، ڪڏهن بہ اوڏانهن وڃي نہ ٿو سگهي، جنهن لاءِ هو زنده هجي. جنهن زمين جي مٽيءَ مان جڙيو هجي، ۽ جتي داڻو پاڻي کائي وڏيو ويجهيو هجي، جنهن ڌرتيءَ کي گلزار بنائڻ لاءِ پاڻ پتوڙيندو هجي، پنهنجي چاهت، پنهنجي پيار کي خوابن کان سواءِ پائي نہ سگهي.

جبران پنهنجي جلاوطنيءَ جي دوران لکڻ بند نہ ڪيو. سوچڻ ڇڏي نہ ڏنو پنهنجي ديس جي معاشري جي هر برائيءَ جي نشاندهي ڪرڻ کان ڪين ڪيٻاياڻين. هن جون دوربين اکيون، آمريڪا ۾ ويهي لبنان جا نظارا ڏسنديون هيون ۽ پنهنجي جنم ڀوميءَ جي ماروئڙن تي مذهب جي آڙ ۾ وهندڙ هر ويل جو جائزو وٺندو رهيو. هن ايترو دور هوندي بہ پنهنجي مادر وطن جي ماڻهوئڙن جي اهنجن ۽ ايذائن کي پنهنجي لکڻين ۾ آڻيندو رهيو.

"بندي پيا قرار اسا لوچيون لوهہ ۾
مٽي تن ترار سدا ساميئڙن جي"

سندس لبنان لاءِ سوچ ۽ لوچ ڪانئس "تنهنجو لبنان، منهنجو لبنان" لکرائي.

ان جلاوطنيءَ جي دؤر ۾ بہ جو ڪجهہ لکيائين، اهو ان ئي ٻوليءَ ۾ لکيو جنهن ٻوليءَ ۾ ماءُ جي جهوليءَ ۾ لوليون ٻڌيون هئائين. جنهن سان کيس بيحد لڳاءُ هو. پر هن هڪڙو ناولٽ انگريزي ٻولي ۾ بہ لکيو جيڪو سندس، انگريزي ادب جو ماسٽر پيس بڻجي ويو. اهو آهي The Prophet دي پرافٽ نہ صرف آمريڪا ۾ مشهور ٿيو پر اهو دنيا جي ڪنڊ ڪڙڇ ۾

اوتروئي مقبول ٿيو جيترو انگريزيءَ ۾ ۽ آمريڪا ۾.

هي ناولٽ هڪ طويل انٽرويو جيان آهي، جيڪو هڪ اهڙي ماهر ڪان ورتو ويو هجي جيڪو زندگيءَ جي هر شعبي تي مهارت رکندو هجي. هو هر ماڻهوءَ جي اهنجن، ايذائن، ڏکن ڏوجهرن، خوشين ۽ پيار چاهت، ويندي ڪاڌ خوراڪ، پهرڻ ۽ محبتن ۽ محنتن مان واقف هجي.

جبران هن ناولٽ ۾ محنت جي باري ۾ ٻڌائيندي چوي ٿو:
”محنت جي وسيلي زندگيءَ سان محبت ڪرڻ، ٻين لفظن ۾ زندگيءَ جي سڀ کان اونهن رازن تائين پهچڻ آهي.“ اڳتي هلي لکي ٿو ته، ”محنت سان ڪم ڪرڻ ڇا آهي؟ اهو ائين آهي، جيئن توهان پنهنجي دل جي تار ڪيڏي ان مان ڪوئي ڪپڙو ناهيو ته اهو توهان جو محبوب پائي.“

هن ناولٽ ۾ جبران جي پنهنجي انهن احساسن جي اپٽار آهي جيڪو هو پنهنجي ديس واسين ۾ڏسڻ پيو گهري. حقيقت ۾ جبران جون سڀ لکڻيون، چاهي اهي افسانه هجن، چاهي ناولٽ هجن، چاهي سندس شاعري هجي، ان ۾ فيلسوفياڻا نقطا آهن، جيڪي عام انسان سان گهرو تعلق رکن ٿا.

ستار پيرزادو

ڪراچي سنڌ.
18 _ نومبر 1984

پیغامبر

جهاز جو اچڻ

مصطفيٰ جيڪو پسنديده ۽ محبوب، جيڪو پنهنجي زماني جو چمڪندڙ صبح هو.

شهر فاليس ۾ پنهنجي جهاز جو ٻارنهن سال انتظار ڪندو رهيو. جنهن کي هڪ ڏينهن اچي، کيس هڪ ننڍي جزيري ۾ وٺي وڃڻو هو. ان ننڍي جزيري ۾، جيڪو سندس جنم ڀومي هو.

ٻارهين سال، ڊسمبر جي ستين تاريخ ۽ اهي ڏينهن فصلن جي لبڻ جا هئا. هو شهر جي هڪ پهاڙ تي چڙهيو ۽ سمنڊ ڏانهن نظر ڪيائين. سندس جهاز ڪوهيڙي ۾ ويڙهيل، هن ڏانهن اچي رهيو هو. سندس دل جا دروازا ٻاٽ کلي پيا.

خوشيءَ جو هڪ ڦوهارو نڪتو ۽ تيزيءَ سان وهندو پوري سمنڊ تي ڇانئجي ويو.

هن اکيون بند ڪيون ۽ دل ۾ دعائون گهرڻ لڳو.

- جيئن ئي هو پهاڙيءَ تان لٿو. اداسيءَ هن کي وڪوڙي ڇڏيو هن پنهنجي دل ۾ سوچيو: "مان مطمئن ۽ بي غم تي ڪيئن وڃي سگهندس؟ نه! ڪڏهن به نه!! مان پنهنجي دل تي پٿر رکي هي شهر ڪيئن ڇڏي سگهندس. ڏک جا ڏينهن، جيڪي مون هن شهر جي چوڌيواريءَ ۾ گهاريا ڏاڍا ڏکيا هئا.

۽ هيڪلائيءَ جون راتيون، جيڪي مون هن وسنديءَ ۾ گذاريون، ڏاڍيون ڏکيون هيون.

۽ ڪير آهي، جيڪو پنهنجي ڏک ۽ هيڪلائيءَ کان جدا ٿيو

هجي ۽ سندس دل رنج ۽ مايوسيءَ کان نہ ڏڙڪي هجي.

پنهنجي دل جي رت جا ڪيترائي ڦڙا مون هن شهر جي گهٽين ۾ وهايا آهن.

۽ منهنجي جگر جا ڪيترائي ٽڪرا، انگ اگهاڙا هنن پهاڙين ۾ گهمي رهيا آهن. مان پنهنجي روح تي بار رکئي بنا، پنهنجي دل ۾ هڪ سور محسوس ڪئي بنا، ڪيئن ڪيئن ٿو ڇڏي سگهان؟

هي ڪو لباس ناهي، جيڪو اڄ مان پنهنجي جسم تان لاهي رهيو آهيان. پر منهنجي کل آهي، جنهن کي مون کي پنهنجي پنهي هٿن سان ڇڪي پٽي اڇلائڻو ٿو پوي.

اهو ڪو خيال بہ ناهي، جنهن کي مان ڇڏي رهيو آهيان. پر دل آهي جنهن کي بک پچايو آهي ۽ جنهن ۾ اڃ رس پيدا ڪئي آهي.

پر هاڻ مان هتي ترسي بہ نہ ٿو سگهان.

سمنڊ، جيڪو هر شيءِ کي پنهنجي هنج ۾ ڇڪي وٺندو آهي، مونکي سڏي رهيو آهي، ۽ مون لاءِ ان کانسواءِ ٻيو ڪو رستو بہ ناهي تہ مان پنهنجا سڙهہ کولي ڇڏيان.

انڪري جو منهنجي هتي رهڻ، جڏهن رات جون گهڙيون ، اُلن جيان پڙڪي رهيون هجن، هڪ جمود آهي، جڻ ڪوئي پاٽياٺ، جمي ۽ بلوري ٿي هڪ سانچي ۾ بند ٿي ويو هجي.

ڪاش مان پنهنجي اوس پاس وارن کي ساڻ وٺي وڃي سگهان ها. پر ان جي ڪا بہ صورت ڪانهي.

آواز، زبان ۽ چپن کي پاڻ سان گڏ وٺي نہ ٿو وڃي سگهي.

جيڪي کيس اڏامڻ لاءِ پر عطا ڪندا آهن ۽ آسمان جا تارا اڪيلي لاهيندا آهن.

اهڙيءَ طرح باز جڏهن سج جي ساڙيندڙ ڪرڻن کي چيريندو اڏامندو آهي تہ اڪيلو هوندو آهي. پنهنجي آکيري کي ساڻ کڻي نہ ويندو آهي."

جڏهن مصطفيٰ جبل جي چوٽيءَ تي پهتو تہ هن سمنڊ تي ٻيهر نظر وڌي تہ هن ڏٺو تہ سندس جهاز هوريان هوريان بندرگاهہ جي ويجهو

ٿيندو ته وچي ۾ سندس هڪ وطن جا ملاح، جهاز جي اڳل تي بيٺا آهن.

هن جي روح جي اختيار کين سڏيو ۽ چيو : "اي موج جا شهسوارو!"

"اي منهنجي ماءُ، منهنجي وطن جا پهلوانو! مون مدتن کان توهان کي، پنهنجي خوابن ۾ سمنڊ تي ترندي ڏٺو آهي، هاڻ اوهان منهنجي سجاڳيءَ ۾ مون ڏانهن اچي رهيا آهيو."

۽ منهنجي سجاڳي، منهنجو سڀ کان وڏو خواب آهي.

ڏسو مان هلڻ لاءِ تيار آهيان ۽ منهنجو شوق پنهنجا سڙهه کولي هوا جي جهوٽن جو منتظر آهي. بس هڪ دم، آخري دم مان ان خاموش فضا ۾ کڻان.

ان کانپوءِ مان اوهان ڏانهن هليو ايندس.

سمنڊ جو مسافر سمنڊ جي مسافرن ۾ شامل ٿي ويندو.

۽ تون اي وشال سمنڊ! اي خوابيده جي ماءُ! تون، تنهن جي ٿي هنج ۾ نهرن ۽ دريائن کي اطمينان ۽ آزادي نصيب ٿيندي آهي. ٿورو ترس! هن نديءَ جون ڇوليون چند وکون وڌنديون ۽ سندس نغمي جو هڪ پڙاڏو هن سر سبز واديءَ ۾ گوجندو ته مان تو وٽ هلي ايندس.

هڪ اڻ کٽ ڦڙو هڪ اڻ کٽ سمنڊ ۾!"

جڏهن هو اڳتي وڌيو ته هن پري کان ڏٺو ته مرد ۽ عورتون پنهنجا پنهنجا فصل ۽ گهاٽ ڇڏي، تکين تکين وکن سان شهر جي دروازي ڏانهن اچي رهيا آهن.

هن ٻڌو ته هو کيس سندس نالو وٺي وٺي سڏي رهيا آهن. فصل فصل ۾ وڏي آواز جهاز جي اچڻ جو اعلان ڪري رهيا آهن.

هن دل ۾ چيو: 'ڇا جدائيءَ جو ڏينهن ئي ميلاپ جو ڏينهن ٿيندو؟'

۽ ڇا چيو ويندو ته منهنجي شام در اصل منهنجو صبح هو؟

ان شخص کي مان ڇا ڏئي سگهندس، جنهن منهنجي لاءِ پنهنجو هرُ پوک ۾ ڇڏي ڏنو.

جنهن مون لاءِ شراب رچائڻ واري مشين جو ڦيٿو هلائيندي هلائيندي جهلي ڇڏيو.

ڇا منهنجي دل هڪ پرپل وڻ نہ ٿو ٿي سگهي جيئن مان ان مان ميوا پٽي هنن ۾ ورهائي سگهان.

ڇا منهنجون تمنائون هڪ چشمي جيان ڦٽي نہ ٿيون سگهن جيئن مان انهن مان پيالا ڀري ونان؟

ڇا مان ستار آهيان، جو قدرت جو هٿ منهنجي تارن کي ڇيڙي؟
يا بانسري آهيان، جو ان جا ساهہ منهنجي سيني مان لنگهن؟
مان خاموشين جو ڍير آهيان.

تہ اهو ڪهڙو خزانو آهي، جيڪو مون هنن جي تهہ مان لڌو ۽ هاڻ ان کي اطمينان ۽ اعتماد سان ورهايان؟

جيڪڏهن اجوڪو ڏينهن منهنجي فصل جي لوب جو ڏينهن آهي تہ ڪهڙي پوک ۾ مون پنهنجو ٻج ڇٽيو هو؟

۽ اهو ڪهڙو فصل هو جيڪو منهنجي ذهن سان ملي ويو آهي؟

جيڪڏهن پڪ ٿي پڪ هيءَ اها گهڙي آهي. جڏهن مون کي پنهنجي ڏياتي کڻڻي آهي تہ ان ۾ روشن ٿيڻ وارو شعلو منهنجو شعلو نہ هوندو.

۽ شايد مان پنهنجي خالي ۽ اونداهي ڏياتي کڻندس.

رات جو پهريدار ان ۾ تيل وجهندو ۽ اهو ئي ان کي روشن بہ ڪندو.

اهي هيون اهي ڳالهيون جن کي مصطفيٰ لفظن ۽ معنيٰ جو لباس پهرايو پر ڪيترين ڳالهين سندس دل ۾ اڻ ڇيون رهجي ويون.

هو بہ پنهنجي اونهي راز تان پردو کڻي نہ ٿي سگهيو. ۽ جڏهن هو شهر ۾ گهڙيو، تہ سڀ شهر واسي کيس ملڻ آيا.

هو سڀ کيس هڪ آواز ٿي سڏي رهيا هئا.

شهر جا وڏا پوڙها هن ڏانهن وڌيا ۽ چيائونس: ”ايترو جلد اسان وٽان نہ وڃ. تون اسان جي زندگيءَ جي تڙ تڪڙ ۾ آڌيءَ رات جو سج ٿي چمڪئين. ۽ تنهن جي جوانيءَ اسان کي ڪهڙا ڪهڙا خواب ڏسڻ سيکاريا.“

”تون اسان ۾ ڪو ڌاريو يا مهمان نہ آهين. پر اسان جو پيارو پٽ

آهين. جنهن تي اسان جا روح قربان آهن. اسان جي اکين کي پنهنجي حسين چهري جي ديدار جو اُڃو نہ بڻاءِ.“

هاڻ پاڻي پرڻ واريون عورتون ۽ مرد هن ڏانهن وڌيا ۽ چيائونس: ”سمنڊ جي لهرن کي پنهنجي ۽ اسان جي وچ ۾ نہ آڻ ۽ جيڪي مهينا ۽ سال تو اسان سان گڏجي گذاريا آهن انهن کي ”ياد“ نہ بڻاءِ. تون هڪ روح جيان اسان جي چوڌاري ڦريو آهين.“

”تنهنجو پاڇو هڪ روشني آهي، جنهن اسان جي چهرن کي روشن ڪيو آهي“.

”اسان توسان بي پناهہ محبت ڪئي آهي. پر اسان جي محبت جي زبان هئي پر پردن ۾ ويڙهيل هئي.“

”پر هاڻ اها توکي وڏي آواز سان سڏي رهي آهي. ۽ تنهنجي آڏو بي پرده بيهڻ تي گهري ۽ هميشه کان ائين ٿيندو آيو آهي تہ محبت پنهنجي گهرائيءَ کان بي خبر رهندي آهي، اوستائين جو جدائي جي گهڙي اچي وڃي.“

ٻيا ماڻهو بہ آيا ۽ هن کي التجائون ڪرڻ لڳا. پر مصطفيٰ ماٺ رهيو.

ان کان پوءِ هن پنهنجو ڪنڌ جهڪايو ۽ جيڪي ماڻهو سندس ويجها بيٺا هئا انهن ڏٺو تہ هن جي سيني تي ڳوڙها ڳڙي رهيا هئا.

ماڻهن جي ميڙ ۾ هو هليو. ايسين جو ميڙ عبادتگاهہ جي آڏو هڪ وسيع ميدان ۾ پهچي ويو.

هيڪل (1) جي هڪ ڪنڊ مان هڪ ڪاهن (2) نڪتي جنهن جو نالو المترا هو.

هن المترا تي هڪ شفقت ڀري نظر وڌي. ان ڪري جو سڀ کان پهرئين هن تي ايمان آندو هو.

ان وقت جڏهن هن کي شهر آئي هڪ ڏينهن ٿيو هو.

عورت، وڏي گرمجوشيءَ سان کيس سلام ڪيو ۽ چيائين: ”اي خدا جا موڪليل! اي منتها جي پويان ڏڪندڙ! تنهن جون نگاهون، پنهنجي جهاز جي تلاش ۾ آسمان جا تارا لاهينديون رهيون آهن. ۽ هاڻ

تنهنجو جهاز اڇي ويو آهي ۽ توکي وڇڙو ٿي پوندو. تنهنجي دل پنهنجي يادن جي سر زمين جي لاءِ ڏاڍي بي چين آهي، جيڪو تنهنجي وڏين خواهشن جو وطن آهي. اسان جي محبت توهان جي پيرن جو زنجير بڻجي نہ سگهندي. نہ ئي اسان جون ضرورتون تنهنجا قدم جهلي سگهنديون.

پر اسان چاهيون ٿا تہ پنهنجي وڇڙ کان اڳ تون اسان سان ڪجهہ ڳالهيون ڪرين.

پنهنجي "حق" مان ڪجهہ حصو اسان کي ڏي. اسان اهو پنهنجي اولاد کي ڏئي ويندا سون، ۽ اهي پنهنجي اولاد کي ۽ اهڙيءَ طرح اهو ڪڏهن بہ ختم نہ ٿيندو.

چا توهان پنهنجي اڪيلائيءَ ۾ اسان جي دلين جي رکوالي نہ ڪئي؟ ۽ پنهنجي سجاڳيءَ ۾ اسان جي روئڻ ۽ ٽهڪن جا آواز نہ ٻڌا جيڪي ننڊ ۾ اسان جي وات مان نڪرندا هئا؟ اسان توهان کي التجا ٿا ڪريون تہ اسان جي روح جا اسرار اسان تي ظاهر ڪر ۽ اسان کي اهو سڀ ڪجهہ ٻڌايو جيڪو توهان موت ۽ زندگيءَ جي وچ ۾ ڏٺو آهي."

هن جواب ڏنو "اي المترا ۽ فاليس وارؤ! مان توهان سان ڇا ٿو ڳالهائي سگهان؟ مان جيڪڏهن چوندس تہ ان شيءِ جي باري ۾ چوندس، جيڪا هاڻ بہ توهان جي روح ۾ ڇوليون هڻي رهي آهي."

※

محبت

'اسان کي محبت جي باري ۾ ڪجهہ ٻڌاءِ؟" المترا چيو.
هن پنهنجو ڪنڌ مٿي ڪيو ۽ ماڻهن ڏانهن ڏٺائين.
ميڙ تي ماٺ ڇانئجي وئي ۽ هن ڳوڙهي آواز ۾ چيو:
"جڏهن محبت توهان کي سڏي تہ ان جي پويان وڃو. ڀل تہ ان جون راهون ڪٺن ۽ دشوار ڇو نہ هجن
۽ جڏهن هوءَ توهان کي پنهنجي پرن ۾ ويڙهي، تہ خوشيءَ سان ويڙهجي وڃو. توڙي ان جي پرن ۾ لڪل تلوار توهان کي زخمي بہ ڪري وجهي.
۽ جڏهن توهان سان ڳالهائي تہ تعظيم ۾ ڪنڌ جهڪائي ڇڏيو! توڙي هن جو آواز اوهان جي خوابن کي ڊاهي بہ وجهي. جيئن اتر جي هوا باغ اجاڙي ڇڏيندي آهي."
"محبت اوهان جي مٿي تي تاج رکندي آهي ۽ توهان کي سوليءَ تي بہ چاڙهي ڇڏيندي آهي.
هوءَ توهان جي حياتيءَ جي وڻ جي ٽڙ کي مضبوط بہ ڪندي آهي ۽ ان جي ٽارين کي ڇانگهيندي بہ آهي.
۽ جيئن هوءَ ان جي چوٽيءَ تي پهچي ان جي انتهائي نازڪ ۽ نرم پنن سان کيڏندي آهي ۽ اها سج جي هنج ۾ چمڪندي آهي.
اهڙيءَ طرح هوءَ ان جي پاڙن ۾ لهندي آهي جيڪي زمين سان چهٽيل آهن ۽ انهن کي ڌوڏي وجهندي آهي. هوءَ اوهان کي اناج جي سٿين جيان پنهنجي هنج ۾ ميڙي ڇڏيندي آهي، ۽ توهان کي ظاهر ڪرڻ لاءِ

چنڊبينديءَ ۾ ٿوڪيندي آهي. وري هوءَ اوهان کي ڇڄ ۾ چنڊبينـدي آهي. ۽ چاڻ توهان کان جدا ٿي ويندو آهي. وري توها نکي جنڊ ۾ پيهي سنهڙو اٽو ٺاهيندي آهي. وري ان اٽي کي هوءَ ايترو ڳوهيندي آهي، جيئن ان ۾ لوچ پيدا ٿي وڃي. جيئن توهان الوهيت جي مقدس دستر خوان جي مقدس ماني بڻجي وڃو.

محبت اهي سيئي عمل توهان تي ڪندي آهي ته توهان پنهنجي دل جا راز پروڙي سگهو. ان سڃاڻ سان توهان زندگيءَ جو هڪ حصو بڻجي وڃو.

پر جيڪڏهن توهان ڊڄي ويؤ ۽ توهان صرف محبت جو سڪون ۽ محبت جي لذت ئي ڳولي ته بهتر اهو آهي ته پنهنجي اگهاڙپ کي لڪائي توهان محبت جي ڏير مان نڪري وڃو“.

”اهڙي جميل دنيا ڏانهن جيڪا موسمن کان خالي هجي. جتي توهان کلندؤ پر دل کولي کلي نه سگهندؤ. جتي توهان روئندؤ پر دل ڀري روئي نه سگهندؤ. محبت پاڻ کانسواءِ توهان کي ڪجهه نه ڏيندي.

۽ محبت پاڻ کانسواءِ توهان کان ڪجهه نه وٺندي آهي.

محبت ڪنهن تي قبضو نه ڄمائيندي آهي. نه ئي محبت تي ڪو قبضو ڪري سگهندو. ڇو ته محبت جي لاءِ اهو ئي ڪافي آهي ته اها محبت آهي.

جڏهن توهين محبت ڪريو ته توهان کي اهو نه چوڻ گهرجي ته :”خدا منهنجي دل ۾ آهي.“ پر اهو چئو ته :”مان خدا جي دل ۾ آهيان.“

اهو نه ڄاڻو ته توهان جيڪڏهن چاهيو محبت جو منهن ڦيرائي ٿا سگهو.

محبت ته پاڻ اوهان جي رهنمائي ڪندي آهي، پر جيڪڏهن توهان کي پنهنجي اطاعت جي قابل سمجهي.

محبت پنهنجو پاڻ کي پائڻ کانسواءِ ٻي ڪا به خواهش نه رکندي آهي.

بس جيڪڏهن توهان محبت ڪريو ۽ خواهشن کان سواءِ ڪا به راهه نه هجي ته توهان جي انهن خواهشن کي گهرجي ته اهي رجي وهندڙ

چشمو بڻجي وڃن. جيڪو رات جي خاموشين ڪي پنهنجا گيت ٻڌائيندو آهي.

انهيءَ درد کي محسوس ڪريو جيڪو مدهوشيءَ جي لهرن ۾ ويڙهيل هوندو آهي. پنهنجي طور تيّ محبت کي سچاٽو ۽ ان جا تير پنهنجي سيني تي سهوا ۽ ڪل خوشيءَ سان پنهنجو رت وهڻ ڏيو.

سج جو پهريون ڪرٽو نڪرڻ مهل اهڙيءَ طرح سجاڳ ٿيو ته توهان جي دل شوق ۽ عشق جي پرن سان اڏامي رهي هجي، ۽ محبت جي هڪ نئين ڏينهن جو شڪر ۽ احسان جي جذبن سان استقبال ڪريو.

منجهند جو جڏهن توهان ننڊ جي هنج ۾ ويڙهيل هجو ته محبت جي نشي کان سرور اندوز ٿيندا رهو.

۽ شام جو جڏهن توهان پنهنجي گهر موٽي اچو ته محبت جي لاءِ ننهن کان چوٽيءَ تائين سپاهي بڻجي اچو.

وري رات جو جڏهن اوهين سمهڻ لڳو ته توهان جي دل ۾ محبوب جي ياد هجي ۽ توهان جي چپن تي ان جي مدح ۽ وڏائيءَ جو گيت هجي!“

*

شادي

المترا جا چپ چرپر ۾ آيا ۽ هن پڇيو: ”شاديءَ جي باري ۾ توهان جي ڪهڙي راءِ آهي؟ منهنجا آقا؟“

هن جواب ڏنو: ”توهان مرد ۽ عورت، گڏ پيدا ٿيا آهيو ۽ ابد تائين زندگي گڏجي گذاريندؤ. ۽ جڏهن موت جون سفيد پانهون توهان جي حياتيءَ جي خاڪ کي اڏائي ڇڏينديون، ان ويل به توهان گڏ رهندؤ.

ها! توهان گڏ رهندؤ ايستائين جو الله جي گنڀير حافظي ۾ به ! پر توهان کي پنهنجي وصل ۾ ڪجهه فعل به رکڻ گهرجي. جيئن آسمان جون هوائون توهان ٻنهي جي وچ ۾ ناچ ڪري سگهن.

توهان هڪ ٻئي سان ضرور محبت ڪريو پر محبت کي زنجير نه بڻايو! توهان جي محبت ته هڪ سمنڊ هئڻ گهرجي. جيڪو توهان جي روحن جي ڪنارن جي وچ ۾ لهرون هڻندو رهي.

هڪٻئي جا پيالا ڀريو پر ٻئي هڪ ئي پيالي ۾ نه پيو. هڪ ٻئي کي پنهنجو پنهنجو گرهه ڏيو پر ٻئي هڪ ئي ماني ملي نه کائو.

هڪٻئي سان گڏجي ڳايو نچو ۽ خوشيون ماڻيو. پر هڪٻئي کان آزاد به رهو. جيئن سارنگيءَ جون تارون هڪ ئي گيت سان لڏنديون آهن پر هڪٻئي کان ڌار رهنديون آهن.

پنهنجي دل هڪٻئي کي ڏيو پر ان کي مالڪ نه بڻايو! ان لاءِ ته فقط حياتيءَ جو هٿ ئي توهان جي دلين کي پنهنجي قبضي ۾ رکي سگهندو.

هڪٻئي سان گڏجي بيهو پر هڪٻئي کان ويجهڙي نه وڃو! ان ڪري ته ڪليسا جا ٿنيا هڪٻئي کان ڌار ڌار قائم رهندا آهن.

شاهه بلوط ۽ ٻيا وڻ هڪٻئي جي ڇانءَ ۾ وڌندا ناهن“.

❊

ٻار

هڪ عورت جيڪا ٻار کي سيني سان لايون بيٺي هئي، چيائين:
"اسان کي ٻارن جي باري ۾ ڪجهہ ٻڌايو؟"

مصطفيٰ چيو: "توهان جا ٻار توهان جا ناهن. اهي زندگيءَ جا پٽ ۽ ڌيئرون آهن. جڏهن زندگي پاڻ پنهنجي عشق ۾ بيقرار ٿيندي آهي، اهي توهان جي ذريعي زندگيءَ ڏانهن ايندا آهن. توهان مان ناهن ايندا. ۽ جيتوڻيڪ هو توهان جي هنج ۾ پلبا آهن پر اهي توهان جي ملڪيت نہ هوندا آهن.

توهان کين پنهنجي محبت ڏيو پر پنهنجا فڪر انهن تي نہ مڙهيو. ان ڪري جو هنن جا پنهنجا فڪر آهن.

توهان هنن جي جسم کي گهر جون آسائشون پهچائي ٿا سگهو سندن روحن کي نہ. اِنڪري جو انهن جا روح مستقبل جي گهرن ۾ رهندا آهن.

انهيءَ گهر ۾ توهان وڃي نہ ٿا سگهو. پنهنجي خواب ۾ بہ ان کي ڏسي نہ ٿا سگهو.

توهان انهن جو مثال ٿيڻ جي ڪوشش ڪري ٿا سگهو. پر انهن کي پنهنجو مثال بڻائڻ جي ڪوشش نہ ڪجو. ان ڪري جو زندگي پوئين پير هلي نہ سگهندي، نہ ئي ٻتن سان گڏ رهي سگهندي آهي.

توهان سڀ ڪمانون آهيو جن مان توهان جا ٻار زندهہ تيرن جيان نڪرندا آهن. ۽ الله ان نشاني کي ڏسندو آهي جيڪو ابديت جي رستي تي هليو آهي. الله پنهنجي طاقت سان انهن ڪمانين کي ڇڪيندو آهي. جيئن ان جا تير تمام تيز ۽ تمام پري وڃن.

بس توهان ڪل خوشيءَ سان ان جي آڏو جهڪي وڃو.

ان ڪري تہ جهڙيءَ طرح هو اڏامندڙ تير سان محبت ڪندو آهي، اهڙيءَ طرح هو مضبوط ڪمان سان بہ چاهہ رکندو آهي."

٭

عطا ۽ بخشش

وري هڪ دولتمند چيس :"اسان کي عطا ۽ بخشش جي باري ۾ ڪجهه سمجهايو!"

مصطفيٰ وراڻيو:"جڏهن توهان پنهنجي ٿي ملڪيت ورهائيندا آهيو ته اهڙو ڪو به غلط ڪم نه ڪندا آهيو.

ها، جڏهن اوهان پنهنجي ذات مان ڪجهه ڏيندا آهيو تڏهن صحيح معنيٰ ۾ عطا ۽ بخشش ڪندا آهيو.

توهان جون ملڪيتون آهن ڇا؟ سواءِ انهن شين جي جيڪي توهان پاڻ وٽ رکندا آهيو ۽ انهن جي حفاظت ڪندا آهيو انهيءَ خوف کان ته توهان کي سڀاڻي انهيءَ جي ضرورت نه پئجي وڃي.

"۽ سڀاڻي؟" سڀاڻي ان حرص جي ماريل ڪتي جي لاءِ ڪهڙو تحفو آڻيندو جيڪو هڏن کي توريت ۾ لڪائي ڇڏيندو آهي. ۽ پاڻ مقدس شهر جي زيارتين جي پويان پويان هليو ويندو آهي.

"وري... ڇا تنگيءَ جو خوف ٿي پاڻ تنگي ناهي؟"

"اڄ جو خطرو.... جڏهن کوهه پاڻيءَ سان پريل هجي، بجائي خود هڪ نه لهڻ واري اڄ آهي."

ڪجهه اهڙا به ماڻهو آهن جيڪي گهٽ ڏيندا آهن.... جيتوڻيڪ انهن وٽ ڪافي هوندو آهي. اهڙا ماڻهو پنهنجي بخشش جو ڏيکارو ڪرڻ لاءِ ڏيندا آهن ۽ سندن نفس جون لڪل خواهشون، سندن عطين جي پاڪائي کي داغدار ڪري ڇڏينديون آهن.

بيا وري اهڙا آهن جن وٽ ٿورو هوندو آهي ۽ اهي سڀ جو سڀ

بخشش ۾ ڏئي ڇڏيندا آهن. هي اهي ماڻهو آهن جيڪي زندگي ۽ ان جي نيڪيءَ ۾ ايمان رکندا آهن انهن جا خزانا ڪڏهن خالي نہ ٿيندا آهن.

ڪجهہ اهڙا آهن جيڪي ڪل خوشيءَ سان ڏيندا آهن ۽ اها خوشي ئي سندن انعام آهي، ڪجهہ اهڙا آهن جيڪي ڪجهہ ڏيندا آهن ۽ ڏئي رنج ٿيندا آهن ۽ رنج سان سندن نفس جي تطهير ٿيندي آهي.

وري ڪي اهڙا آهن جيڪي ڏيندا آهن ۽ ڏيڻ ۾ نہ ڏک محسوس ڪندا آهن نہ ڪڏهن خوشيءَ جو اظهار ڪندا آهن ۽ نہ ڪڏهن هي خيال سندن ذهن ۾ ايندو آهي تہ سندن بخشش ڪو نيڪيءَ جو ڪم آهي.

اهي ماڻهو ڏيندا آهن ۽ سندس بخشش ايمان جي ان گل جي مثال هوندي آهي جنهن جي خوشبوءِ سان فضا مهڪي پوندي آهي.

اهڙن جي هٿ جي سخاوت مان الله جو ڪلمو جهلڪندو آهي ۽ اهي انهن جي اکين جي پردن مان سندن مرڪون زمين تي ليٽا پائينديون آهن.

گهرڻ وارن کي ڏيڻ بهتر آهي. پر ان کان بهتر اهو آهي تہ ضرورتمندن کي سڃاڻي بنا گهرڻ ئي سندن ضرورت پوري ڪري ڇڏجي.

سخاوت ڪرڻ واري کي سخاوت کان وڌيڪ لطف ضرورتمند کي ڳولڻ ۾ ملندو آهي.

ڇا اوهين سچ پچ ڪجهہ بچائي رکي سگهو ٿا؟

ضرور هڪ ڏينهن ايندو تہ جيڪو ڪجهہ توهان وٽ آهي اهو سڀ خرچ ٿي ويندو. تہ پوءِ اڄ ئي ڇو نہ ڏئي ڇڏيو! بخشش ۽ عطا جي فرصت کي غنيمت ڄاڻو. ۽ ان کي پاڻ کان سواءِ ڪنهن جي ميراث نہ بڻايو.

توهان اڪثر چوندا آهيو تہ مان ضرور ڏيندس، پر صرف ان کي، جيڪو مستحق هوندو. پر اها ڳالهہ نہ تنهنجي باغ جا وڻ چوندا آهن نہ ئي تنهنجي چراگاهہ جا جانور. هو ڏيندا آهن تہ زنده رهي سگهن. اهي جيڪڏهن نہ ڏين تہ فنا ٿي وڃن.

پڪ ئي پڪ جيڪو بہ رات ڏينهن کان پنهنجو حصو حاصل ٿو ڪري، اهو توهان کان بہ هر شيءِ حاصل ڪرڻ جو مستحق آهي.

وري جيڪو سمنڊ مان اڄ ٻجهائڻ جو حق تو رکي اهو توهان جي آبياريءَ مان ٻہ پنهنجو پيالو ڀرڻ جو حقدار آهي. انهيءَ بدلي کان کهڙو وڏو بدلو تي سگهي ٿو جنهن جو بنياد همت، يقين اڇاڻ بہ احسان تي هجي؟

توهان ٿين اڪير آهيو جو ماڻهو توهان جي آڏو پنهنجو سينو کولي ڇڏين ۽ پنهنجي نفس جي عزت جي ڇهري تان پردو کڻن تہ توهان سندن اقرار کي اگهاڙو ۽ هنن جي خودداريءَ کي بي نقاب ڏسو.

پهرين هي ڏسو: ڀوهان اِن لائق آهيو بہ تہ توهان کي ڪنهن جو حاجت روا بڻايو وڃي. توهان ۾ اها صلاحيت بہ آهي تہ توهان عطا ۽ بخشش جو وسيلو ٿي سگهو؟

واقعو آهي تہ زندگي پاڻ ئي زندگي عطا ڪندي آهي، ۽ توهان جو پاڻ کي سخي ۽ داتا چوائيندا آهيو توهان جي حيثيت هڪ شاهد کان وڌيڪ ڪجهہ بہ ناهي.

۽ توهان، اي پائڻ وارؤ! ۽ توهان سڀ پائڻ وارؤ! شڪر ۽ احسان ڪرڻ ۾ حد کان وڌيڪ ڪم نہ وٺو ورنہ توهان پنهنجي ۽ پنهنجي ڏيڻ وارن جي ڳچيءَ ۾ هڪ قندو وجهي ڇڏيندؤ.

ڏيڻ وارِي جي بخشش کي تہ اها پانهن ٿيڻ گهرجي جيڪا کيس بہ اونچو ڪري ۽ توهان کي بہ.

جيڪڏهن توهان پاڻ کي فرض جي احسان هيٺان پوري ڇڏيو تہ اها ان سخاوت پيشہ جي فياضيءَ ۾ شڪ ٿيندو جنهن کي وڏي دل واري زمين پيدا ڪيو هجي ۽ جنهن جي پالنا ۽ رکوالي الله ڪئي آهي.

❋

ڪائڻ پيئڻ

وري سراءِ جي هڪ پوڙهي مالڪ چيو:"اسان ڪي ڪاڏي پيتي جي باري ۾ ٻڌايو".

مصطفيٰ وراڻيو:"ڪاش! توهان زمين جي خوشبوءِ تي زنده رهي سگهو ها. جيئن وڻ فقط سج جي روشنيءَ مان زندگي حاصل ڪندو آهي".

"پر جيڪڏهن توهان مجبور آهيو تہ پنهنجي ڪائڻ لاءِ پيئن ڪي ذبح ڪيو ۽ پنهنجي اڄ اجهائڻ جي لاءِ ماءُ کان هن جي ٻار جي ٿڃ کسيو! تہ پوءِ ان عمل کي پنهنجي هڪ عبادت بڻايو.

توهان جي دسترخوان کي هڪ قربان گاھہ هئڻ گهرجي، جنهن تي ميدانن ۽ جهنگلن جا پاڪ ۽ معصوم جانور، ان پاڪ ترين ۽ معصوم ترين شين جي پيٽ نہ تي وڃن جيڪي انسان ۾ آهن.

جڏهن توهان ڪنهن جانور جي ڳچيءَ تي ڇري ڦيرايو تہ دل ئي دل ۾ ان بي زبان کي چئو: "اهائي طاقت جيڪا توکي ذبح تي ڪري، مونکي بہ ذبح ڪندي آهي ۽ تو جيان مان بہ فنا جي راھہ هلڻ وارو آهيان. ڇاڪاڻ تہ جنهن قانون توکي منهنجي قبضي ۾ پهچايو آهي، اهو ئي مونکي مون کان وڌيڪ طاقتور جي حوالي ڪندو. تنهنجو ۽ منهنجو رت ٻاٽيات ڪانسواءِ ڪجھ بہ ناهي، جيڪو وجود جي وڻ کي سائو رکندو آهي".

"جڏهن توهان صوف پنهنجي ڏندن سان چٻاڙيو، تہ پنهنجي دل ۾ ان کي چئو:"تنهنجو ٻج منهنجي جسم ۾ رهندو، تنهنجا سياڻي ڦٽڻ وارا ڳوڻچ منهنجي دل ۾ ڦٽندا، تنهنجي خوشبو منهنجو ساھہ بڻبي ۽ اسان هر

موسم ۾ هر رات ۾ گڏجي خوشيون ملهائيندا سون.“

۽ خزان جي موسم ۾ جڏهن توهان ڪلال خانن ۾ انهن جي رس نپوڙڻ جي لاءِ پنهنجي باغن جا انگور گڏ ڪريو تہ پنهنجي دل ۾ ڪين چئو: ”تہ مان بہ انگورن جو هڪ باغيچو آهيان، جنهنجو ميوو بہ ڪلال خاني جي لاءِ گڏ ڪيو ويندو. ۽ تازي شراب جيان مون کي هڪ صراحيءَ ۾ رکيو ويندو.“

۽ سردين ۾ جڏهن توهان گڏ ڪيل شراب ڪڍو تہ هر پيالي جي لاءِ توهان جي دل ۾ هڪ گيت هئڻ گهرجي، ۽ هر گيت ۾ خزان جي ڏينهن جي ياد هجي. انگورن جي باغ جي ياد هجي، ڪلال خاني جي ياد هئڻ گهرجي.“

❊

محنت

وري هڪ هاريءَ پڇيس:"اسان سان محنت جي باري ۾ ڪجهه ڳالهايو!"

مصطفيٰ چيو:"توهان انڪري محنت ڪندا آهيو تہ زمين سان، وڪ سان وک کڻي هلي سگهو ۽ ان جا راز پروڙي سگهو. ڇو تہ جڏهن توهان سستيءَ ۽ ڪاهليءَ کان ڪم وٺندا آهيو تہ مندن کان اڻ واقف ٿي ويندا آهيو.

زندگيءَ جي ان جلوس کان پوئتي رهجي ويندا آهيو جيڪو شڪايت ۽ جلال ۽ وڏي نيازمنديءَ سان، ابديت ڏانهن روان دوان آهي.

جڏهن توهان ڪم ڪندا آهيو تہ هڪ بانسري ۾ هوندا آهيو جنهن جي ڪوريل سيني مان لنگهي زماني جون سرگوشيون گيتن ۾ بدلجي وينديون آهن. توهان مان ڪير آهي جيڪو گونگو ٻوڙو سرڪنڊ ٿيڻ ٿو گهري. جڏهن تہ سندس چوڌاري سرڪنڊ هڪ ٿي ڌن ۾ هڪ ٿي آواز ۾ گڏ گيت ڳائي رهيا هجن؟

توهان گهڻو ڪري ٻڌندا آهيو تہ محنت هڪ لعنت آهي ۽ مزدوري هڪ بد بختي. پر مان توهان کي ٻڌايان ٿو تہ جڏهن محنت ڪندا آهيو تہ ڌرتيءَ جي پراڻي خواب کي شرمنده تعبير بڻائڻ ۾ حصو وٺندا آهيو. جنهن جي لاءِ توهان ان ڏينهن چونڊيا ويا هئا، جنهن ڏينهن ان خواب جنم ورتو هو ۽ جڏهن توهان مزدوري ڪندا آهيو تہ در حقيقت زندگيءَ جي محبت ۾ وڪ وڌائيندا آهيو.

محنت جي وسيلي زندگيءَ سان محبت ڪرڻ، ٻين لفظن ۾

زندگيءَ جي سڀ ڪان اونهن رازن تائين پهچڻ آهي. پر جڏهن توهان پنهنجي ڏکن ڏوجهرن جي ميڙ ۾ اهو چوندا آهيو ته توهان جو چمڻ هڪ ڏک آهي.

وري جسم جي تقاضائن جي پيروي هڪ لعنت آهي جيڪا ڇهري تي لکي وئي آهي. انڪري مان توهان کي چوان ٿو ته ڇهري تي لکيل ان لعنت کي پگهر جا ڦڙا ئي ڌوئي سگهندا آهن.

توهان کي هي ٻڌايو ويو آهي ته زندگي هڪ ظلمت آهي. ۽ توهان پنهنجي ٿڪاوٽ جي شدت ۾ ٿڪل ماڻهن جي ڳالهه ورجائي ڇڏيندا آهيو.

مان چوان ٿو: زندگي واقعتاً هڪ ظلمت آهي. جيڪڏهن ان ۾ طلب نه هجي. وري طلب انڌي هوندي آهي. جيڪڏهن ان سان گڏ علم نه هجي.

۽ علم بي معنيٰ آهي _ جيڪڏهن عمل سان گڏ نه هجي.

۽ عمل کوکلو آهي _ جيڪڏهن ان ۾ محبت شامل نه هجي.

۽ جڏهن توهان جي عمل ۾ محبت شامل هوندي آهي ته توهان پنهنجي ذات سان، ماڻهن سان، ۽ الله سان ڳنڍجي ويندا آهيو.

وري محبت سان ڪم ڪرڻ ڇا آهي؟

اهو ائين آهي، جيئن توهان پنهنجي دل جي تار ڪڍي ان مان ڪپڙو ناهيو ته ان کي توهان جو محبوب پائي. جيئن توهان پنهنجي جذبات مان هڪ گهر جوڙيو ته توهان جو محبوب ان ۾ رهي.

جيئن توهان نازڪ هٿن سان ٻج ڇٽيو ۽ خوش ٿي فصل لڻو ته توهان جو محبوب ان جو ميوو کائي.

جيئن توهان پنهنجي هر عمل ۾ پنهنجي روح جي هر هڪ توانائيءَ ڦوڪي ڇڏيو ۽ پوءِ ڏسو ته توهان جا هڙئي مري ويل قريب توهان جي ويجهو بيهي نظارو ڪري رهيا هجن.

مون اوهان کي اڪثر چوندي ٻڌو آهي _ جڻ توهان ننڊ ۾ ورڇي رهيا آهيو ته، ”هر شخص جيڪو سنگ مرمر جون دليون قريب مورتيون ناهيندو آهي ۽ پٿر ۾ پاڻ پنهنجي تصوير جهلڪندي ڏسندو آهي، ان

شخص کان مٿانهون مانُ رکندو آهي جيڪو محض زمين ۾ ملي ويندو آهي.

۽ اهو مصور جيڪو انڌ لٺ کان رنگ وٺي انهن کي ڪپڙي جي هڪ ٽڪڙي تي انساني شڪل ۾ تبديل ڪندو آهي ان شخص کان اونچو آهي، جيڪو صرف اسان جي پيرن لاءِ بوٽ جوڙيندو آهي.

پر مان ٿو چوان: ”ننڊ ۾ نہ، منجهند جي بنهہ سجاڳيءَ ۾ تہ :”هوا ديو قامت شاهہ بلوط سان بہ ايترين ئي منٺڙين سرگوشين ڪندي آهي جيترين گاهہ جي هڪ بي حقيقت سلي سان. وڏو اهو آهي جيڪو هوا جي سرسراهٽن مان گيت پيدا ڪندو آهي ۽ پنهنجي محبت سان انهن گيتن ۾ ميناج وڌائيندو آهي. عمل اها محبت آهي جنهن جي چهري تان پردو کنيو ويندو آهي. ان ڪري جيڪڏهن توهان پنهنجي ڪم سان محبت نہ ٿا ڪريو ۽ ان کي بي دلي ۽ ناگواريءَ سان ڪندؤ تہ بهتر آهي تہ توهان ڪم ڇڏي ڏيو.

۽ ڪليسا جي دروازي تي ويهي انهن ماڻهن کان خيرات گهرو ۽ جيڪي کل خوشيءَ سان ڪم ڪندا آهن.

انڪري جيڪڏهن توهان بي دليءَ سان ماني ٿا پچايو تہ ڪوڙي ماني پچائيندا آهيو. جيڪا صرف انهن ماڻهن جو پيٽ ڀري سگهندي آهي، جن جي انسانيت اڌوري آهي. جيڪي اڌ انسان آهن.

وري جڏهن توهان انگورن جي رس، ناگواري سان ڪڍندا آهيو تہ ڄڻ پنهنجي شراب ۾ زهر ٿا ملايو.

توهان جي ناگواري شراب ۾ زهر بڻجي ملي ويندي آهي.

وري جڏهن توهان ڳائيندا آهيو اهو فرشتن جي ئي ڏن ۾ سهي، جيڪڏهن پنهنجي گيت سان محبت نہ ٿا ڪريو تہ ڄڻ ٻڌڻ وارن جي ڪنن ۾ ڪپهہ ڀري ٿا ڇڏيو.

اهي نہ ڏينهن جو آواز ٻڌي سگهندا آهن نہ راتَ جو“

✻

ڏک ۽ خوشي

هڪ عورت پڇيس: "اسان کي ڏک ۽ خوشيءَ جي باري ۾ ٻڌايو!"

مصطفيٰ وراڻيس: "توهان جي خوشي ئي توهان جو ڏک آهي.
جنهن جي ڇهري تان پردو کنيو ويو آهي.

اهوئي کوهه جنهن مان توهان جا ٽهڪ ابرندا آهن، ڪنهن وقت توهان جي ڳوڙهن سان ڀريو آهي. ۽ ان کانسواءِ ٻي به ڇا ٿو سگهي!

ڏک جا نشان توهان جي اندر جيترا ڇتا ٿيندا آهن، اوتري ئي خوشيءَ جي جاءِ توهان ۾ پيدا ٿيندي آهي. ڇا جنهن پيالي ۾ توهان جو شراب پيل آهي، اهو پيالو ناهي جيڪو ڪنير جي آويءَ ۾ پچايو ويو آهي؟ ۽ ڇا اها بانسري، جيڪا توهان جي روح کي تسڪين ڏيندي آهي، اهو بانس جو ٽڪرو ناهي، جنهن جو سينو چاقوءَ سان ڪوريو ويو هو!

خوشيءَ جي گهڙين ۾ پنهنجي دل جي گهراين ۾ ليهي ڏسو. توهان ڏسندؤ ته جنهن شيءِ اوهان کي ڏکويو هو اهائي شيءِ اوهان کي خوشي بخشي رهي آهي. ۽ ڏکن جي گهڙين ۾ وري پنهنجي دل جو جائزو وٺو! ته توهان ڏسندؤ ته در حقيقت توهان، ان شيءِ جي لاءِ روئي رهيا آهيو جنهن توهان کي خوشي بخشي آهي.

"توهان مان ڪجهه چوندا آهن، خوشي ڏک کان بهتر آهي!"

۽ ڪجهه چوندا آهن: "نه ڏک بهتر آهي!"

پر مان توهان کي چوان ٿو: "اهي ٻئي هڪٻئي کان ڌار ڪري نه ٿا سگهجن، اهي گڏجي ايندا آهن. انهن مان هڪ توهان جي دسترخوان تي آيو ته ياد رکو! ٻيو توهان جي بستري ۾ هوندو."

”پڪ ڄاڻو! تارازيءَ جي پڙن جيان توهان پنهنجي خوشي ۽ پنهنجي ڏک جي وچ ۾ ڳنڍيل آهيو. ۽ توهان ۾ ٺهر ۽ توازن صرف ان مهل نظر ايندو آهي جڏهن توهان خالي هجو ۽ زندگيءَ جي خزاني وارو__ خدا__ پنهنجو سون ۽ چاندي تورڻ جي لاءِ توهان کي اٿاريندو آهي، ته لازمي طور تي توهان جي خوشي يا توهان جي غم جا پڙ جهڪي ويندا آهن يا اٿي ويندا آهن“.

*

گهر

هاڻ هڪ عمارتساز اڳتي وڌيو. هن پڇيو: "اسان کي گهرن جي باري ۾ ٻڌايو!"

مصطفيٰ وراڻيس: "شهر جي چوڌيواريءَ ۾ گهر ٺاهڻ کان پهرين توهان کي پنهنجي خيال جي ويڪر ۾ هڪ گلستان جوڙڻ گهرجي. ڇو ته جيئن توهان روزانو شام جو گهر واپس ايندا آهيو تيئن توهان جو مصيبت ماريل روح پنهنجي اڪيلي ۽ پري پري افق ۾ پنهنجو ٺڪاڻو ڳولهيندو آهي.

توهان جو گهر توهان جو وڏو جسم آهي. جيڪو اس ۾ وڌندو آهي ۽ رات جي خاموشيءَ ۾ آرام جي خواهش ڪندو آهي. هن جي ننڊ خوابن جي هنج ۾ نه ويندي آهي.

ڇا توهان جو گهر خواب نه ڏسندو آهي؟ ۽ جڏهن هو خواب ڏسندو آهي ته شهر ڇڏي ساوڪ ۾ نه ويندو آهي يا پهاڙ جي چوٽيءَ تي چڙهندو ناهي؟

ڪاش مان توهان جي گهرن کي مٺ ۾ ڪٺي انهن کي ائين وکيري سگهان ها، جيئن هاري پنهنجي ٻجن کي جهنگلن ۽ پوکن ۾ ڇٽيندو آهي. ڪاش! واديون توهان جون سڙڪون هجن ها ۽ ساوڪ توهان جا پيچرا. جيئن توهان ڦلواڙيءَ ۾ هڪ ٻئي کي ڳولهيو ها ۽ جڏهن پنهنجي گهرن ڏانهن موٽو ها ته توهان جي ڪپڙن ۾ مٽيءَ جي مهڪ هجي ها، پر هاڻ انهن شين جو وقت ناهي آيو.

توهان جي پيءُ ڏاڏن جي دلين تي خوف اهڙي طرح گهيرو ڪيو

هو جو انهن توهان کي هڪبئي جي ويجهو ويجهو ڪئي ڪري ڇڏيو. اهو خوف اڃان ڪجهه ڏينهن رهندو توهان جي شهر جون ديوارون اڃان ڪجهه ڏينهن توهان جي گهرن ۽ پوکن جي وچ ۾ ڪچيل رهنديون.

"اي فاليس جا رهاڪو! مون کي ٻڌايو: "توهان جي انهن گهرن ۾ ڇا هي؟ ۽ ڪهڙي شيءِ آهي جنهن کي توهان پنهنجي دروازن ۾ مقفل ڪري حفاظت ڪندا آهيو؟"

ڇا اهو امن ۽ سڪون آهي؟ اها خاموش تحريڪ جيڪا توهان جي طاقت کي بي پرده ڪندي آهي؟ يا اهي يادگيريون آهن، جيڪي چمڪندڙ محرابن، جيڪي توهان جي ذهن جي اونچاين تي ڇانءَ ڪنديون آهن؟ يا اهڙو حسن آهي. جيڪو توهان جي دلين کي سرن ۽ ڪاٺين جي شين کان متاهون ڪري مقدس جبل ڏانهن وٺي ويندو آهي؟ مون کي ٻڌايو ڪهڙيون شيون آهن توهان جي گهرن ۾؟

يا اوهان وٽ ڪجهه به ناهي، سواءِ آسائش ۽ آسائش جي هوس جي! آسائش جي اها هوس، جيڪا چور بڻجي توهان جي گهرن ۾ داخل ٿيندي آهي، اها مهمان بڻجي ايندي آهي، وري ميزبان بڻجي ويندي آهي ۽ پوءِ مالڪ بڻجي ويهي رهندي آهي.

وري هوءَ هڪ سڌارڪ جو روپ ڌاري ويهي رهندي آهي، جيڪو پنهنجو هنٽر گهمائيندو آهي ۽ توهان وڏين خواهشن کي پنهنجا رانديڪا بڻائي ويهي رهندا آهيو.

ان جا هٿ جيتوڻيڪ ريشم جيان نرم ۽ نازڪ هوندا آهن. پر ان جي دل فولاد جيان سخت هوندي آهي.

هو توهان کي لولين ڏئي سمهاري ڇڏيندو آهي ۽ ان مان هن جو مقصد ان کانسواءِ ڪجهه به نه هوندو آهي ته توهان جي بستري جي ويجهو بيهي توهان جي جسمن جي عظمت تي ٺٺوليون ڪري.

وري هو توهان جي صحيح ۽ سالم خواسن تي ٺٺوليون ڪندو آهي ۽ ان کي شيشي جي ٿانئن جيان گاهه ۾ ويڙهندو آهي.

منهنجي جان جو قسم! آسائش جي هوس روح کي اجهائي ڇڏيندي آهي ۽ وري کلندي ان جي جنازي سان هلندي آهي.

پر اي فضا جي دل جا ٽڪرؤ! توهان تہ هر راحت ۾ بہ بي چين ٿيندا آهيو.

توهان نہ ڦاهيءَ ۾ ڦاسندؤ نہ توهان جا قدم ٻهڪندا. توهان جو گهر ڪڏهن بہ لنگر نہ ٿيندو پر سڙهہ هوندو.

اها چمڪندڙ ڪڙي نہ هوندو، جيڪا زخم تي هوندي آهي. پر پلڪ هوندي، جيڪا اکين جي حفاظت ڪندي آهي. توهان لاءِ ضروري نہ هوندو تہ ان جي دروازن مان لنگهڻ جي لاءِ پنهنجون ٻانهون بند ڪريو يا پنهنجو ڪنڌ جهڪايو جيئن ان جي ڇت سان نہ گسي. يا پنهنجو ساهہ بند ڪريو ان خوف کان تہ ان جون ڀتيون ڏري زمين تي نہ ڪري پون.

نہ! توهان انهن قبرن ۾ نہ رهندؤ جيڪي مُردن جيئرن لاءِ ٺاهيون آهن. ۽ توهان جا گهر، ڀل اهي ڪيترائي عاليشان ڇو نہ هجن، توهان جي راز جي حفاظت ۽ توهان جي شوق جو تحمل ڪري نہ سگهندا.

انڪري جو اها لا محدود ذات، جيڪا توهان جي اندر آهي ان جي جاءِ آسماني مملڪت آهي. ان جو دروازو صبح جي روشني آهي ۽ ان جون دريون رات جا گيت ۽ ان جون خاموشيون آهن.“

❋

لباس

وري هڪ غريب پڇيو:"اسان کي لباس جي باري ۾ ڪجھ ٻڌايو؟".

مصطفيٰ جواب ڏنو: "توهان جو لباس توهان جون ڪافي خوبيون لڪائي ٿو ڇڏي. پر توهان جي عيبن جي پردہ پوشي نہ ٿو ڪري. جيتوڻيڪ توهان پنهنجي لباس ۾ اڪيلائيءَ جي آزادي ڳولهيندا آهيو. پر اهو الٽو توهان جي لاءِ هڪ پيڙيءَ ۽ هڪ زنجير بڻجي ويندو آهي.

ڪاش! توهان سج جي ڪرڻن ۽ هوائن جو استقبال پنهنجي ڪپڙن جي وسيلي گھٽ ۽ پنهنجي کل جي وسيلي وڌيڪ ڪريو ها. انڪري جو زندگيءَ جا پساھہ سج جي ڪرڻن ۾ هوندا آهن ۽ زندگيءَ جا هٿ هوائن سان گڏ چرپر ڪندا آهن.

توهان مان ڪجھ چوندا آهن: جيڪي ڪپڙا اسين پهريندا آهيون، اهي اتر جي هير مان اُٽيل آهن.

مان چوان ٿو: ها، اهي اتر جي هير مان ئي اٽيل آهن، پر شرم ان جو ڪرنگھو هو ۽ نرم ۽ ويڪرا عضوا ان جو تاڃي پيٽو. ۽ جڏهن هوءَ ڪپڙا اُٽي چڪي تہ جھنگل ۾ وڃي هن خوب ٽهڪ ڏنا.

اهو نہ وساريو تہ اُها هڪ ڍال آهي، جيڪا توهان کي بدڪارن جي نظرن کان بچائيندي آهي ۽ جڏهن بدڪاري ئي نہ رهي تہ شرم ڪهڙو رهندو سواءِ هڪ زنجير جي، جيڪو عقل کي ٻڌي بيڪار بڻائي ڇڏيندو آهي؟

وري اهو بہ نہ وساريو جڏهن توهان جا اگھاڙا پير زمين کي ڇهندا آهن تہ اُها خوش ٿيندي آهي.

هوا جڏهن توهان جي کليل وارن سان کيڏندي آهي، تہ شوق ۽ شغل جا پساھہ هن جي وات مان گيت وڪريندا نڪرڻ لڳندا آهن."

*

خريد ۽ وڪرو

هڪ سوداگر پڇيو: "اسان کي وڪري ۽ خريداريءَ جي باري ۾ ڪو مشورو ڏيو."

مصطفيٰ جواب ۾ چيو: "زمين پنهنجا سمورا ميوا توهان کي بخشيندي آهي. ۽ جيڪڏهن توهان اهو ڄاڻي وٺو ته ان جي بخشش سان پنهنجون جهوليون ڪيئن ڀري سگهو ته توهان ڪڏهن محتاج ٿي نه سگهندؤ."

جيڪڏهن توهان زمين جي نعمتن جي پاڻ ۾ مٽا سٽا ڪري سگهو ته خير ۽ برڪت جي گهٽائي توهان جو نصيب هوندي، ۽ ان سان توهان جي دل آسودگي حاصل ڪندي.

پر جيسين اها مٽا سٽا محبت ۽ شفقت گاڏڙ انصاف جي تحت آهي، ڪجهه ماڻهن ۾ حرص وطمع جا ٻج ڦٽندا ۽ باقي سڀ سڪندا رهندا.

۽ توهان، اي سمنڊن، ڪيتن ۽ قلوارڙين ۾ پگهر وهائڻ وارؤ! جڏهن بازار ۾ ڪپڙن اڻڻ، ٺاٺارن ۽ پسارين سان ملو ته ان روح زمين ساڻ، جيڪو عطا ۽ بخشش جو سرچشمو آهي، درخواست ڪريو ته اهو توهان جي وچ ۾ اچي ۽ انهن تارازين کي برڪت ڏئي جيڪي قيمت کي قيمت سان توريندڙيون آهن.

انهن خالي هٿن کي پنهنجي معاملن ۾ شريڪ ٿيڻ نه ڏيو. جيڪي توهان جي محنت کي خالي لفظن سان خريد ڪرڻ گهرن ٿا.

اهڙن ماڻهن کي صاف صاف چئو: "ان جي بجاءِ اسان جي فصلن

۾ هلو يا اسان جي پائرڻ سان سمنڊ تي وچو اتي چار پکيڙيو. انڪري تہ زمين ۽ سمنڊ توهان تي بہ پنهنجي فيض جا دروازا بہ اٿين کوليندا جيئن اهي اسان تي کوليندا آهن. وري اتي جيڪڏهن توهان جي ملاقات موسيقارن، رقاصائن ۽ بين وڄائيندڙن سان ٿئي تہ انهن جو مال بہ خريد ڪريو.

انڪري جو توهان جيان اهي بہ ميوا ۽ خوشبوءِ گڏ ڪندا آهن ۽ اهي شيون جيڪي توهان جي لاءِ آڻيندا آهن، اهي جيڪڏهن خيال ۽ تصور جي دنيا ۾ تيار ٿينديون آهن پر توهان جي روحن لاءِ لباس ۽ کاڌي جو ڪم ڏينديون آهن. ان ڪان اڳ جو توهان بازار مان واپس ورو، چڱيءَ طرح ڏسي وٺو تہ اتان ڪوئي هٿين خالي تہ گهر واپس نہ وريو. ان ڪري جو اهو عطا جو سرچشمو اهو زمين جو روح، ان مهل تائين هوا جي جهوٽن ۾ سمهي نہ سگهندو جيسين توهان مان حقير ترين فرد جي بہ ضرورت پوري نہ ٿئي“.

❊

ڏوھہ ۽ سزا

وري شهر جو هڪ قاضي اڳتي وڌيو ۽ چيائينس :"اسان کي ڏوھہ ۽ سزا جي باري ۾ ڪجهہ ٻڌايو!"

مصطفيٰ جواب ۾ ورائيو: "جڏهن توهان جا روح هوا جي چڪر ۾ ڦرندا آهن، ان وقت توهان پاڻ کي اڪيلا ۽ غير محفوظ ڀانئي ٻين جي حقن ۾ زيادتي ڪندا آهيو ۽ جيئن تہ توهان ٻين جي حق ۾ زيادتي ڪندا آهيو ان ڪري پاڻ پنهنجي حق ۾ زيادتي ڪندا آهيو. پاڻ ئي پنهنجي ذات کي نقصان پهچائيندا آهيو. توهان پنهنجي ان زيادتيءَ جو ڪفارو ادا ڪري نہ سگهندؤ."

جيستائين اهلِ نعمت جو دروازو نہ ڪڙڪايو ۽ بي پرواهيءَ جي عالم ۾ توري دير انتظار نہ ڪريو.

توهان جو نوراني وجود سمنڊ جي مثال آهي. جيڪو هميشہ پاڪ ۽ صاف رهندو آهي.

ايٿر جيان، ان کي پنهنجي سطح تي تارڻو آهي، جنهن جون پانهون هجن.

اجان بہ توهان جو نوراني وجود سج جي مثال آهي.

جيڪو انڌي ڪئي جي رستن کي ڄاڻي ٿو، نانگن جا پر نہ ڳوليندو آهي.

پر اهو نورانيُ وجود توهان جي هستيءَ ۾ اڪيلو رهيل ناهي. توهان ۾ گهڻو ڪجهہ آهي، جيڪو ڪجهہ انسان آهي.

توهان ۾ گهڻو ڪجهہ آهي، جيڪو انسان جي درجي تي نہ پهتو

آهي.

اهو هڪ بگڙيل وجود آهي، جنهن جي ڪا به صورت ناهي، اهو ڪڪرن ۾ جهوٽا کائيندو هلندو آهي، پاڻ پنهنجي سجاڳيءَ کي ڳوليهيندو آهي.

توهان ۾ جيڪو انسان آهي، ان جو مان هاڻ توهان سان ذڪر ڪريان ٿو.

اهو صرف اهو آهي، جيڪو ڏوهه ۽ سزا کي ڄاڻندو آهي. توهان جي نوراني ذات ۽ توهان جو ڪڪرن ۾ پريشان گهمڻ وارو وجود، ٻئي ان کان بي تعلق آهن.

مون اڪثر اوهان کي خطادارن جو ذڪر ڪندي ٻڌو آهي، ڄڻ هو توهان مان ناهن، پر اجنبي آهن، جيڪي توهان جي دنيا ۾ زوريءَ اچي سهڙيا آهن.

پر مان توهان کي چوان ٿو ته وڏي ۾ وڏو نيڪ ۽ پرهيزگار به ان کان مٿانهون ته ناهي، جيڪو توهان مان هر هڪ جي اندر آهي. ۽ اهڙيءَ طرح گنهگار ۽ ڪمزور کان ڪمزور به ان کان هيٺاهون ناهي. جيڪو توهان مان هر هڪ جي اندر موجود آهي. ۽ جيئن وڻ جو هڪ پن، سڄي وڻ جي خاموش علم کان سواءِ پنهنجو رنگ بدلائي نه سگهندو آهي، اهڙيءَ طرح ڪوئي خطادار توهان سيني جي لڪل ارادي کانسواءِ خطاڪار ٿي نه سگهندو.

بس ان جي حالت ان جلوس جهڙي آهي، جنهن ۾ توهان سڀ جا سڀ پنهنجي نوراني وجود ڏانهن وڌندا ويندا آهيو.

توهان راهه به آهيو ۽ راهگير به. جيڪڏهن توهان مان ڪوئي ڪرندو آهي ته انهن ماڻهن لاءِ ڪرندو آهي، جيڪي هن جي پويان پويان ايندا آهن، هو انهن کي خبردار ڪري ڇڏيندو آهي ته رستي ۾ پٿر آهي، تيز ڪاٺ کان بچو.

ها، اهڙيءَ طرح اهو ڏينهن ماڻهن لاءِ به ڳذرندو آهي، جيڪي سندس اڳيان اڳيان هلي رهيا آهن. اهي ماڻهو جيتوڻيڪ هن جي مقابلي ۾ تيز رفتار به آهن ۽ ثابت قدم به پر ان پٿر کي رستي تان پري ڪري نه

سکيا آهن.

اهڙيءَ طرح مان توهان کي چوان ٿو پل تہ منهنجي ڳالهہ توهان جي دلين تي ڳوري چوٽ نہ لڳي تہ مقتول پنهنجي قتل جي ڏوهہ ۾ پاڻ بہ شريڪ هوندو آهي.

۽ ڦرجندڙ پنهنجي ڦرجڻ تي ملامت کان آزاد قرار نہ ڏنو ويندو آهي.

نيڪوڪار بدڪار جي افعال جي ذميداريءَ کان بچي نہ ٿو سگهي. ۽ ڪوئي بيگناهہ اهڙو ناهي جنهن جا هٿ ڏوهيءَ جي ڏوهہ کان وانجهيل هجن.

ها، ڪڏهن ڪڏهن ڏوهي بہ پنهنجي نشاني جو نشانو بڻجندو آهي. ۽ گهڻو تڻو سزا پائڻ وارو ڏوهي، بيگناهن ۽ بي خطائن جو بوجهہ بہ کڻندو آهي. اهائي ڳالهہ آهي جو توهان عادل ۽ ظالم، نيڪ ۽ بري ۾ ڪو بہ تفاوت ڪري نہ سگهندا آهيو.

انڪري تہ هو سج جي آڏو گڏ بيٺا آهن. جيئن ڪارا ۽ اڇا سڳا گڏ اٽيا ويندا آهن.

جڏهن ڪارو ڌاڳو ڇڄي پوي تہ اٽندڙ پوري تاڻي کي ڏسندو آهي ۽ ان سان گڏ چرخي جي ڇڪاس بہ ڪندو آهي.

جيڪڏهن توهان مان ڪوئي، خيانت دار عورت کي انصاف جي گهر ۾ آڻي، تہ کيس گهرجي تہ ان جي مڙس جي دل کي بہ تارازيءَ ۾ رکي ۽ ان جي روح کي بہ پئماني سان ماپي ۽ جڏهن توهان مان ڪوئي ڏوهيءَ کي ڪوڙا هڻڻ جو ارادو ڪري تہ ذرا ان شخص جي روح کي بہ جاچي، جنهن تي ظلم ڪيو ويو آهي.

۽ جيڪڏهن توهان مان ڪو بہ فضيلت جي نالي تي ڪنهن کي سزا ڏيڻ ۽ گناهہ جي وڻ تي انصاف جي ڇڙي وهائڻ گهري، تہ پهرين کيس ان وڻ جي پاڙن کي ڏسڻ گهرجي. هو نيڪي ۽ بدي، ثمر ۽ بيثمر وڻ جي پاڙن کي زمين جي خاموش دل ۾ هڪٻئي سان ڇيپيل ڏسندو.

۽ توهين انصاف وارؤ! اي عدالت جا گيت ڳائڻ وارؤ! توهان ان شخص جي خلاف فيصلو ڪيئن ٻڌائيندؤ جنهن جو جسم بي خطا ۽

جنهن جو روح خطا دار آهي؟ ۽ ان شخص تي ڪهڙي سزا جاري ڪندؤ جيڪو ٻئي جي جسم کي قتل ڪندو آهي پر سندس روح پاڻ مقتول آهي؟ ان شخص تي توهان ڪيئن ڪيس هلائيندؤ جيڪو پنهنجي افعال ۾ فريب ۽ زيادتي ڪندڙ هوندو آهي، پر اهو پاڻ به ٻين جي فريب ۽ زيادتين جو شڪار آهي؟

توهان اهڙن ماڻهن کي ڪيئن سزا ڏيندؤ جن جي پشيماني سندن گناهن ۽ خطائن کان به وڌيڪ آهي؟

ڇا پشيمانيءَ کي به اهو قانون انصاف قرار نه ڏيندو جنهن تي عمل ڪري توهان خوش ٿيندا آهيو؟

پر پشيماني اها شيءِ آهي، جنهن کي توهان ڪنهن بيگناهه تي مڙهي نه سگهندؤ؟

نه ان کي ڪنهن گنهگار جي دل کان جدا ڪري سگهندؤ.

پشيماني، بنا ڪوٺ جي، رات جو ايندي آهي ته ستل ۽ جاڳيل پنهنجي نفس جو جائزو وٺن. ۽ توهان جيڪي انصاف کي سمجهڻ جا حامي آهيو اهي ڪيئن انصاف جي حقيقت کي سمجهي سگهندؤ جيستائين ڏينهن جي ڀرپور روشنيءَ ۾ سڀني فعلن تي نظر نه وجهي سگهو.

ان وقت توهان کي خبر پوندي ته مٿاهين ۽ هيٺاهين دراصل هڪ ئي آهن، جڻ هڪ ئي شخص آهي جيڪو پنهنجي نپوڙيل ذات کي رات ۽ پنهنجي نوراني وجود جي، ڏينهن جي وچ ۾ انڌيري ۾ بيٺو آهي. ۽ اهو ته عبادتگاهه جي محراب جو سڀ کان اونچو پٿر ان جي بنياد جي هيٺاهين پٿر کان ٿورو به مٿاهون نه آهي."

❋

قانون

وري هڪ وڪيل ڪانئس پڇيو:"اسان جي قانونن جي باري ۾ اوهان جي ڪهڙي راءِ آهي؟"

مصطفيٰ جواب ڏنو:"توهان کي قانون ناهڻ ۽ ان جي نافذ ڪرڻ ۾ ڪيترو مزو ايندو آهي؟ پر ان کان بہ وڌيڪ خوشي توهان کي ان مهل ٿيندي آهي جڏهن ويل توهان ان جي پڇڪڙي ڪندا آهيو.

سمنڊ جي ڪناري ڪيڏندڙ ٻارن جيان جيڪي وڏي شوق ۽ وڏيءَ محنت سان واريءَ جا مينار ٺاهيندا آهن ۽ وري ڪلندا ڪڏندا آهن. انهن کي ڏاهي چڙهيندا آهن.

پر جڏهن توهان واريءَ جا منارا ناهيندا آهيو تہ سمنڊ اجا بہ وڌيڪ واري ڪناري ڏانهن آڻيندو آهي ۽ جڏهن توهان ڍاهيندا آهيو تہ سمنڊ ٿهڪن ۾ توهان جو ساٿ ڏيندو آهي ۽ قسم آهي پنهنجي جان جو! سمنڊ هميشه بيگناهہ جي ٽهڪن ۾ ساٿ ڏيندو آهي.

پر انهن ماڻهن جي باري ۾ ڪهڙو خيال اٿو جن جي ويجهو زندگي هڪ سمنڊ آهي، نہ انسان جا ٺاهيل قانون، واريءَ جا گهوڙا! جيڪي زندگيءَ کي هڪ پهاڙ سمجهندا آهن ۽ قانون کي هڪ ڇيڻي، جنهن سان هو پهاڙ کي پنهنجي صورت جيان تڪيندا آهن.

ڇا چوڻ آهي ان اپاهج جي باري ۾ جيڪو رقص ڪرڻ وارن کي نفرت جي نگاهہ سان ڏسندو آهي.

ان ڏاند جي باري ۾ جيڪو پنهنجي گهاٽي سان محبت ڪندو آهي ۽ جهنگل جي هرڻ ۽ جانورن کي آواره گرد ۽ بيڪار سمجهندو آهي.

۽ ان پوڙهي ٻانگ جي باري ۾ جيڪو پنهنجي ڪل لاهي نہ سگهندو آهي پين ڪل لاهڻ وارن کي اگهاڙو ۽ بي حيا هجڻ جا طعنہ ڏيندو آهي.

ان شخص جي باري ۾ ڪهڙو خيال اٿو جيڪو دعوت ۾ سڀ کان پهرين پهچندو آهي ۽ ايترو کائي ويندو آهي جو ڪيس بدهاضمو ٿي پوندو آهي ۽ جڏهن هو کائيندي کائيندي ٽڪجي پوندو آهي تہ ائين چوندو دعوت مان هليو ويندو آهي تہ سڀ دعوتون ڏوهہ آهن ۽ سڀ دعوت کائڻ وارا قانون شڪن؟

انهن ماڻهن جي متعلق ان کانسواءِ چا ٿو چئي سگهان تہ اهي سڀ جا سڀ سج جي روشنيءَ ۾ بيٺا آهن پر سج ڏانهن پٺ ڏئي چڏي آهي. ان ڪري ڪين صرف پنهنجا پاچا نظر ايندا آهن ۽ انهن جا پاچا ئي سندن قانون آهن.

افسوس! انهن ماڻهن جي اڳيان سج پاچاون کان سواءِ ڪجهہ بہ ناهي.

وري هي چا، توهان قانونن جو اعتراف ٿا ڪريو تہ زمين ڏانهن نوڙي ان جا پاچا ڳولهيندا ٿا رهو. پر اهي ماڻهو! جيڪي سج ڏانهن منهن ڪري هلندا آهيو ڏرتيءَ جا پاچا توهان جا زنجير بڻجي نہ سگهندا.

اي اهي انسانو! جيڪي هوا سان گڏوگڏ سفر ڪندا آهيو توهان کي ڪنهن قطب نما جي ضرورت ناهي.

توهان کي انسان جو جوڙيل قانون پنهنجي گرفت ۾ آڻي نہ سگهندو. جيڪڏهن توهان پنهنجي ڳچيءَ مان ڳٽ لاهي اڇلايو ۽ ڪنهن جي ٺاهيل قيد خاني جي دروازي تي نہ وڃو تہ توهان کي ڪهڙو قانون ڊيڄاري ٿو سگهي ۽ جيڪڏهن توهان آزاد ٿي رقص ڪريو ۽ انهن جي ٺاهيل زنجيرن ۾ نہ ڦاسو! تہ توهان کي ڪير عدالتن ۾ وٺي وڃي ٿو سگهي. جيڪڏهن توهان پنهنجو ظاهري لباس پنهنجي جسم تان پٽي اڇلايو ۽ اهو ڪنهن ٻئي جي رستي ۾ نہ اڇلايو!

۽ اي باقي فاليس جا رهاڪو! توهان دهل جي آواز کي ٻوساٽي ٿا سگهو سارنگيءَ جي تارن کي ڍلو ڪري ٿا سگهو پر توهان مان ڪير آهي جيڪو بلبل کي چهڪڻ کان جهلي سگهي؟"

❋

آزادي

وري هڪ خطيب پڇيو: "اسانکي آزاديءَ جي باري ۾ ڪجهه ٻڌايو؟"

مصطفيٰ جواب ڏنو: "مون توهان کي شهر جي دروازن ۾ پنهنجي گهرن ۾ باهه ٻرڻ وارن هنڌن جي آڏو سجدي ۾ ڪريل، آزاديءَ جي پوڄا ڪندي ڏٺو آهي. جيئن ڪوئي غلام ڪنهن ظالم ۽ سرڪش جي آڏو ڪنڌ نوائيندو آهي ۽ ان جي تعريف ۾ قصيدا چيا ويندا آهن. جيتوڻيڪ هو کين قتل به ڪرائيندو آهي.

ها، مون عبادتگاهه جي اڱڻ ۾ ۽ قلعي جي ڇانوَ ۾ انهن ماڻهن کي، جيڪي توهان مان آزاديءَ جا سڀ کان وڏا پرستار آهن، آزاديءَ جي پاڇاري پنهنجي ڳچين ۾ وجهي ۽ آزاديءَ جون بيڙيون پنهنجي پيرن ۾ وجهي گهمندي ڏٺو آهي.

مون پنهنجي دل کي اندر ئي اندر رتوڇاڻ ٿيندي محسوس ڪيو آهي.

جڏهن اهو ڏسندو آهيان ته، توهان آزاديءَ کي تيسين نٿا حاصل ڪري سگهو جيسين ان جي حصول جي خواهش کي ڪڏهن به پنهنجي لاءِ زنجير نه سمجهو ۽ جيسين توهان ان جو ذڪر ان طرح ڪرڻ ڇڏي ڏيو ته اهائي توهان جي منزل مقصود ۽ اهائي توهان جي تمنائن جو ازالو آهي.

پنهنجي جان جو سنهن! توهان حقيقي معنيٰ ۾ آزادي ان وقت حاصل ڪري سگهندؤ جڏهن توهان جي زندگيءَ ۾ اهڙو ڪو به ڏينهن نه اچي، جيڪو فڪر ۽ جدوجهد کان خالي هجي ۽ توهان تي ڪا به رات

اهڙي نہ گذري جنهن ۾ توهان کنهن ضرورت ۽ غم جو احساس نہ ڪندا هجو.

پر ان کانپوءِ وڏيڪ توهان کي آزادي تڏهن ملندي، جڏهن اهي شيون توهان جي زندگيءَ سان چهٽيل هجن، ۽ توهان انهن سيني کان پلوَ ڇڏائي گذري وڃو.

خالي ۽ آزاد!

انهن رات ڏينهن کان توهان پاڻ کي ڪيئن مٿاهون رکندؤ جيسين انهن زنجيرن کي نہ ڇنو جن مان توهان شعور جي ٿي وقت پنهنجي ڏينهن جي گهڙين کي ٻڌي ڇڏيو هو؟

سچ تہ اهو آهي تہ اوهان جنهن کي آزادي چئبو ٿا، اها انهن زنجيرن ۾ سڀ کان مضبوط زنجير آهي. اها ٻي ڳالهہ آهي تہ ان زنجير جون ڪڙيون سج جي روشنيءَ ۾ چمڪنديون آهن ۽ انهن جي چمڪ توهان جي اکين کي چنجهو ڪري ڇڏيندي آهي.

اها ڳوري پاڇاري آهي؟ سوا توهان جي ذات جي چند ٽڪرن جي، جنهن کي توهان پنهنجي ڪلهن تان لاهي، آزاديءَ جي ڪنوار سان ملڻ ٿا چاهيو.

جيڪڏهن هي قانون غير منصفاڻو آهي ۽ توهان انهيءَ کي ختم ڪرڻ ٿا گهرو! تہ اهو نہ وساريو تہ اهو ٿي قانون آهي، جنهن کي توهان پاڻ پنهنجي هٿن سان پنهنجي ڇهري تي لکيو آهي.

توهان پنهنجي قانون جي لکيل ڪتابن کي باهہ لڳائي قانون کي ختم ڪري نٿا سگهو ۽ نہ ئي پنهنجي حاڪمن جي ڇهرن کي ڌوئي، جيڪو ڪجهہ انهن تي لکيل آهي انهيءَ کي ڍاهي سگهو ٿا. پل تہ توهان انهيءَ ڪم لاءِ سيني سمنڊن جو پاڻي وهائي ڇڏيو.

جيڪڏهن توهان ظالم ۽ جابر فرمانروا کي سندس تخت تان لاهڻ گهرو تہ اول ان تخت کي تباهہ ڪريو جيڪو ان جي لاءِ توهان پنهنجي اندر سجائي رکيو آهي.

ان ڪري تہ ڪوئي، بہ ظالم ۽ جابر فرمان روا ان راڄ تي حڪومت ڪري نہ سگهندو جنهن ۾ آزاديءَ جي لوچ هجي ۽ جيڪو

آزاديءَ جي لاءِ پنهنجي لاءِ فخر جو سرمايو سمجهندو هجي، جيسين خود راج جي آزاديءَ ۾ ظالم ۽ تشدد ڪندڙن جي ملاوت نہ هجي ۽ جيسين خود رعايا جي وقار ۽ عزت ۽ فخر و غرور ۾ ذلت ۽ بي شرميءَ جا داغ نہ هجن.

جيڪڏهن ڪو بہ ڪٽڪو يا ڪائي سوچ هجي، جنهن کان توهان ڇوٽڪارو حاصل ڪرڻ گهرندا هجو تہ ياد رکو تہ ان کي توهان پاڻ پنهنجي لاءِ پسند ڪيو آهي. ڪنهن ٻئي توهان جي مٿي ۾ نہ هنيو آهي.

جيڪڏهن ڪوئي خوف اٿو جنهن کي توهان ختم ڪرڻ ٿا گهرو تہ ان جي جاءِ توهان جي پنهنجي ئي دل ۾ آهي نہ ئي ان شخص جي وجود ۾ جنهن کان توهان بدزن آهيو.

قسم آهي پنهنجي ذات جو! سيئي شعبا ۽ مسئلا پسنديده يا نا پسنديده، مڪروهہ يا محبوب، مطلوب يا مردود _ توهان جي وجود جي ئي گهراين ۾ متحرڪ آهن. توهان سان ئي ڳنڍيل هوند اآهن.

ها، اهي توهان جي ئي نفس جي پاتال ۾ چرپر ڪندا آهن. جيئن روشني ۽ ان جو پاڇو هڪجهڙن جيان پاڻ سان چرپر ڪندا آهن، ۽ جڏهن پاڇو ڏنڏلو ٿي ختم ٿي ويندو آهي، تہ مٿم روشني هڪ نئين روشنيءَ جو پاڇولو ٻڻجي پوندي آهي.

اهو ئي حال توهان جي آزاديءَ جو آهي. جڏهن اها پنهنجي زنجيرن کان ڇوٽڪارو حاصل ڪندي آهي تہ پاڻ هڪ عظيم آزاديءَ جو زنجير ٻڻجي ويندي آهي.

❋

عقل ۽ جذبو

وري هڪ غيب جون خبرون ٻڌائڻ واريءَ عورت پيغمبر کي عرض ڪيو: "اسان کي عقل ۽ جذبي جي باري ۾ ڪجهه سمجهايو!"

مصطفيٰ جواب ڏنو: "ڪڏهن ڪڏهن توهان جو روح هڪ ميدان جو راز بڻجي ويندو آهي."

جنهن ۾ توهان جو عقل ۽ سمجهه، توهان جا جذبا، توهان جي خواهشن سان جنگ جوٽيندا آهن.

ڪاش! مان توهان جي روحن ۾ صلح جو پيغامبر بڻجي اچي سگهان ها. جيئن توهان جي ماڻهن جي گڏيل نفرت کي پري ڪري ڪين هڪ ڪري ڇڏيان ها. سندن حسن ۽ هڪٻئي ڏانهن وڌڻ کي ٻڌي ۽ ڀائيچاري ۾ بدلائي ڇڏيان ها ۽ هو محبت ۽ ٻڌيءَ جا گيت ڳائڻ لڳن ها. پر اهو مان ڪيئن ٿو ڪري سگهان، جيسين توهان پاڻ صلح جا پيغامبر نه بڻجو. اجا به اوهان جي دلين ۾ هڪٻئي جي لاءِ هڪجهڙي ۽ هڪ جيتري محبت پيدا نه ٿئي.

توهان جا عقل ۽ توهان جا جذبا توهان جي سمنڊ تي ترندڙ روحن جا ونجهه ۽ سڙهه آهن.

۽ جيڪڏهن ونجهه ڀڄي پون يا سڙهه ڦاٽي پوي ته لهرون اوهان جي جهاز کي لوڏينديون ۽ جيڏانهن چاهينديون اوڏانهن لوڙهي وينديون. يا وري اهو سمنڊ جي وچ ۾ بنا چرپر جي بيهي رهندو.

انڪري جيڪڏهن اڪيلي عقل جي حڪومت هوندي ته اها هڪ اهڙي قوت بڻجي ويندي آهي جيڪا توهان کي ٻڌي سوگهو ڪري

ڇڏيندي آهي. ۽ جيڪڏهن جذبي کي آزاد ڇڏي ڏجي تہ اهو هڪ اهڙو شعلو ٿي ويندو آهي، جيڪو خود پاڻ کي ساڙي وجهندو آهي.

بس پنهنجي روح کي موقعو ڏيو تہ هو توهان جي عقل کي جذبي جي انتهائي اونچائيءَ تي پهچائي، جتي هو گيتن سان ملي هڪ ٿي وڃي. ۽ پنهنجي روح کي اجازت ڏيو تہ جذبي جو پڙدو ہٽائي جيئن هو هر روز هڪ نئين زندگي گذاري ان عنقا جي مثال ٿي وڃي. جيڪو پاڻ سڙندو آهي ۽ پنهنجي خاڪ مان وري جنم وٺندو آهي.

ڪاش! اوهان پنهنجي سمجهہ ۽ پنهنجي خواهش کي ان نظر سان ڏسو جنهن نظر سان اوهان پنهنجي گهر اچڻ وارن ٻن پيارن مهمانن کي ڏسندا آهيو پڪ ٿي توهان انهن ٻنهي مان هڪ کي ترجيح نہ ڏيندؤ. انڪري جيڪڏهن توهان انهن مان ڪنهن بہ هڪ کي وڌيڪ اهميت ڏني تہ انهن ٻنهي جي محبت ۽ پنهنجي محبت وڃائي ويهندؤ.

جڏهن توهان پهاڙين جي وچ ۾ خوبصورت ۽ گهاٽن وڻن جي ڇانوَ ۾ ويهو حدِ نظر تائين پکڙيل فصل ۽ ساوڪ جي سڪون ۽ جلال ۾ پنهنجا حصا ورهايو تہ پنهنجي دل کي سڪون ۽ خاموشيءَ ۾ چوڻ ڏيو: روح مطلق اسان جي عقل ۾ آرام ڪرڻ ٿو گهري.

۽ جڏهن طوفان اچي، هوا جا جهوٽا جهنگلن کي لوڏي وجهن ۽ ڪڙڪا ۽ گاج آسمان جي جلال ۽ عظمت جو اعلان ڪن تہ پنهنجي دل کي رعب ۽ خوف جي حالت ۾ چوڻ ڏيو: روح مطلق جذبي ۾ متحرڪ ٿيندو آهي.

جيسين خدائي مملڪت ۾ هڪ وجود هجي، جهنگل جي باغ جو هڪ پن هجي، توهان تي لازم آهي تہ عقل جي هنج ۾ آرام ڪريو ۽ جذبي جي ميدان ۾ جدوجهد ۽ عمل جا جهنڊا ڪڙا ڪريو!"

❊

غم

وري هڪ عورت پڇيو: "اسان سان غم جي باري ۾ ٻه ڳالهايو!"

مصطفيٰ وراڻيو: "توهان جو غم ان خول جي ڀڄڻ جي اذيت آهي جنهن ۾ توهان جو عقل بند رهندو آهي.

جيئن ميوي جي سخت کل ڀڄندي آهي ته ان جو مغز سج جي روشني ۽ تپش کان سڌو سنئون فيض حاصل ڪري. اهو ئي حال غم جو آهي، جنهن کان توهان کي ضرور واقف ٿيڻ گهرجي.

جيڪڏهن توهان جي دل زندگيءَ جي روز پيش نه اچڻ وارن معجزن کي ڏسڻ جي قابل ٿئي ته توهان ڏسندؤ ته توهان جا غم توهان جي خوشين کان ڪجهه گهٽ خوبصورت ۽ دل نواز ناهن.

توهان پنهنجي دل جي موسمن جي بدلجڻ کي ائين قبول ڪري وٺندؤ جيئن توهان پنهنجي فصلن جي لاءِ موسمن جي بدلجڻ کي قبول ڪندا آهيو.

۽ جڏهن ڏک درد سان ڀريل موسم توهان تان گذرندي ته ان جو ڀرپور مطالعو ڪندؤ. انڪري جو توهان جا ڪيترائي ڏک آهن، جن کي توهان پاڻ پنهنجي لاءِ انهن کي پسند ڪيو آهي.

توهان جو ڏک حقيقت ۾ هڪ ڪوڙي دوا آهي، جيڪا توهان جي روحاني ڏک سور جي علاج لاءِ توهان جو طبيب توهان کي پيئاريندو آهي.

بس پنهنجي طبيب تي ڀروسو ڪريو ۽ انَ جي تجويز ڪيل دوا کي سڪون ۽ اطمينان سان پي ڇڏيو.

انڪري جو جراح جو هٿ ڪيترو به ڳورو يا سخت هجي پر هو ڪم ڪندو آهي، قدرت جي هٿ جي اشارن سان ۽ دوا جو جيڪو پيالو طبيب توهان لاءِ آڻي ٿو پل ته توهان جا چپ ٿي ساڙي وجهي، پر اهو بڻيل ان ٿي مٽيءَ جو آهي، جنهن کي ڪنير پنهنجي پوتر ڳوڙهن سان ڳوهيو هو.

❋

نفس جي سڃاڻپ

وري هڪ شخص پڇيو:"اسان کي نفس جي سڃاڻپ بابت ٻڌايو!"

مصطفيٰ جواب ڏنس: "لوهان جون دليون سڪون ۽ سڪوت جي عالم ۾ ڏينهن رات جي اسرارن کي معلوم ڪنديون آهن. پر توهان جا ڪن توهان جي قلب جي وجدان جي آواز خاطر اجارا رهندا آهن."

جيڪا شيءِ اوهان جي فڪر ۾ سدائين واضح رهندي آهي توهان ان کي لفظن ۾ ڄاڻڻ لاءِ بي چين رهندا آهيو. توهان چاهيندا آهيو ته پنهنجي خوابن جي اگهاڙي بدن کي پنهنجي آڱرين سان ڇهي سگهو.

توهان جو ڪجهه چاهيو ٿا، هڻ به ائين ٿي گهرجي.

ضروري آهي ته توهان جي روحن ۾ جيڪو چشمو لڪل آهي، جلد ئي ڦٽي پوي ۽ جهونگاريندو سمنڊ ڏانهن روان دوان ٿي وڃي. ۽ اهي خزانه جيڪي توهان جي نفسن جي سرمدي گهراين ۾ پوشيده آهن، توهان جي اکين اڳيان روشن ٿي پون. پر پنهنجي لڪل خزانن کي تارازين ۾ تورڻ جي ڪوشش نه ڪريو. نه ئي پنهنجي ڄاڻ اونهائين کي ڪاٺ يا رسيءَ جي ماپي سان ڪڇڻ جي لا حاصل ڪوشش نه ڪريو. ڇاڪاڻ ته توهان جو نفس هڪ اڻ ڪٿ سمنڊ جو ڪنارو آهي جنهن کي نه ماپي ٿو سگهجي نه توري.

ائين نه ڄاڻو ته :"مون حقيقت پر جهي ورتي."

اچا به هيئن چئو ته :"مون ڪيترين ئي حقيقتن مان فقط هڪ ئي حقيقت جو علم حاصل ڪري ورتو."

نہ ئي هيئن چئو:”مون روح جو گس ڏسي ورتو.“

پر هيئن چئو:”پنهنجي واٽ هلندي هلندي، مان روح سان گڏيو آهيان.“

انڪري جو روح توهان جي رستن تي هلندو آهي.

اهو ڪنهن مقرر رستي جو پائبند ناهي، نہ ئي ڪنهن ٻوٽي جيان ڦٽندو آهي. اهو جڏهن ٽڙندو آهي، ڪنول جي گل جيان ٽڙندو آهي، جنهن جي پنکڙين کي ڳڻي بہ نہ سگهبو آهي.“

❊

تعليم

هڪ معلم پڇيس:"اسان کي تعليم جي باري ۾ ڪجهه سمجهايو!"

مصطفيٰ وراڻيو:"ڪو به انسان توهان تي ڪا به اهڙي شي عيان نه ٿو ڪري سگهي جيڪا توهان جي ڄاڻ جي سهائي جي ڏندلڪي ۾ اڳ لکي نه هجي.

اهو معلم جيڪو پنهنجي شاگردن جي وچ ۾ پنهنجي درسگاهه جي ڇانءِ ۾ خوش ٿيندو آهي، هو ڪين پنهنجو علم نه ڏيندو آهي، پر پنهنجو ايمان ۽ پنهنجي محبت ڪين عطا ڪندو آهي.

جيڪڏهن هو صحيح معنيٰ ۾ علم ۽ حڪمت جو امانتدار آهي ته اهو توهان کي پنهنجي عقل جي جاءِ ۾ داخل ٿيڻ جي اجازت نه ڏيندو آهي، پر توهان جي پنهنجي ذهن جي چائنٺ ڏانهن توهان جي راهه نمائي ڪندو آهي.

فلڪيات جو هڪ ماهر، فضا جي باري ۾ پنهنجي علم جو توهان سان ذڪر ته ڪري سگهندو پر هو توهان کي پنهنجي سمجهه بوجهه ڏئي نه سگهندو.

هڪ موسيقار هو توهان کي وجائي ٻڌائي سگهي ٿو جيڪو پوري فضا ۾ جهومندڙ آهي. پر اهي ڪن توهان کي ڏئي نه سگهندو جيڪي ان گيت کي پنهنجي گرفت ۾ آڻيندا آهن. نه ئي اهو آواز توهان کي بخشي سگهي ٿو جيڪو ان گيت کي شڪل عطا ڪندو آهي.

هو جيڪو علم رياضيءَ جو ڄاڻو آهي. وزن ۽ ماپ جا اصولن ۽

حدون تہ ٿاهي ٿو سگهي، پر هو اوهان کي ان جي گهرائين ۾ وٺي وڃي نہ ٿو سگهي.

چاڪاڻ تہ هڪ انسان جي دانائي پنهنجون ڪنيڙاتيون ٻئي انسان کي ڏئي نہ سگهندي.

هاڻ جيئن توهان مان هر هڪ علم خداونديءَ مان پنهنجو هڪ سپ ڪان نرالو مقام رکندو آهي، ائين توهان مان هر هڪ کي خدا جي باري ۾ پنهنجي علم ۽ ڌرتيءَ جي اسرارن جي باري ۾ پنهنجي ڄاڻ ۾ سڀني کان جدا هئڻ گهرجي.“

❊

دوستي

هڪ نوجوان ڳالهايو:"اسان کي دوستيءَ جي باري ۾ ٻڌايو."

مصطفيٰ جواب ڏنو: "توهان جو دوست توهان جي اها ضرورت آهي، جيڪا پوري ٿي وئي هجي.

اهي توهان جو فصل آهن. جنهن ۾ توهان محبت جا ٻج ڇٽيندا آهيو ۽ شڪر ۽ تحمل سان ان جا گوشا پٽيندا آهيو. اهي ئي توهان جو دسترخوان ۽ اهي ئي توهان جو چلهو آهن. ان ڪري جو توهان پنهنجي بک ڪٽي انهن ڏانهن ويندا آهيو ۽ انهن جي پير ۾ امن ۽ اطمينان تلاش ڪندا آهيو. جڏهن توهان جو دوست پنهنجي دل جي ڳالهه اوهان سان سليندو آهي ته توهان پنهنجي دل جي "نه" جي اظهار کان نه لهرائيندا آهيو نه ئي پنهنجي "ها" کي پنهنجي نڙيءَ ۾ ئي جهلي رکندا آهيو. ۽ جڏهن هن جي چپن تي خاموشي ڇانيل هوندي آهي، ان مهل به توهان جي دل هُن جي دل جي ڳالهه ٻڌڻ کان محروم نه ٿيندي آهي.

ان ڪري جو هر دوستيءَ ۾ سڀ خواهشون، سڀ توقع ۽ سڀ خيال لفظن جي بنا پيدا ٿيندا آهن. ۽ نفس ان ۾ شامل ٿي خوشي حاصل ڪندو آهي. بي طلب! جڏهن توهان پنهنجي دوست کان ڌار ٿيڻ لڳو ته توهان کي ڏکارو ٿيڻ نه گهرجي، انڪري جو هن جي وجود ۾ جيڪا شيءِ سڀ کان وڌيڪ پياري آهي، ممڪن آهي هن جي جدائي ۾ وڌيڪ روشن ٿي وڃي.

جيئن پهاڙ پهاڙ ماپڻ واري کي واديءَ کان صاف نظر ايندو آهي، توهان جي دوستي هر تمنا ۽ هر غرض کان پاڪ هئڻ گهرجي. سواءِ روح

جيَ گهرائين ۾ پيهي وڃڻ جي.

انڪري جيڪا محبت پنهنجي رازن تان پردو کڻڻ چاهيندي آهي، محبت ناهي، هڪ وڪريل ڄار آهي، جنهن مان لاحاصليءَ ڪانسواءِ ڪجهه به حاصل نه ٿيندو آهي.

توهان ۾ جيڪا سڀ کان بهتر شيءِ هجي، اها دوست کي ڏيو. جيڪڏهن هو توهان جي بحرِ حيات جو جذبو ڏسڻ ٿو گهري ته ان جي دوستيءَ جي تقاضا اها آهي ته توهان کيس ان جو سيلاب به ڏيکاريو.

ڀلا اهو به ڪو دوست هوندو جنهن کي توهان واندڪائيءَ جون گهڙيون گذارڻ لاءِ تلاش ڪريو. دوست کي ته هميشه ان وقت تلاش ڪرڻ گهرجي، جڏهن توهان ان سان زندگيءَ جون گهڙيون گذاريو.

انڪري ته دوست جو ڪم توهان جي خالي وقت جو پورو ڪرڻ ناهي پر توهان جي ضرورتن کي پورو ڪرڻ آهي.

دوستيءَ جي راحت ۾ ٽهڪن ۾ گڏيل خوشين کي سمائي ڇڏيو. ان ڪري جو ماڪ انهن ڦڙن ۾ جيڪو ننڍين ننڍين شين تي ڪِرندا آهن، دل کي پنهنجو صبح ملندو آهي ۾ اهو ترو تازو ٿي ويندو آهي.

❊

ڳالهائڻ

هاڻ هڪ عالم اڳتي وڌيو ۽ چيائين :"اسان کي ڳالهائڻ جي باري ۾ ڪجهه سمجهايو!"

مصطفيٰ جواب ڏنو:"توهان ان مهل ڳالهائيندا آهيو جڏهن توهان جي ۽ توهان جي فڪرن جي وچ ۾ جنگ ختم ٿي ويندي آهي. جڏهن توهان پنهنجي دل جي هيڪلائين ۾ رهي نه سگهندا آهيو ته چپن تي اچي ويهندا آهيو.

آواز هڪ تفريحي مشغلو آهي ۽ وقت گذران. ۽ جڏهن توهان زبان جون ڳنڍيون کولي ڇڏيندا آهيو ته پنهنجي فڪرن جو اڌ ساهه ڪڍي ڇڏيندا آهيو.

انڪري جو فڪر کليل هوا جو هڪ پکيئڙو آهي، جيڪو ڪلام جي پڃري ۾ پنهنجون کنيڙاتيون ته ڦڙڪائي سگهندو آهي، اڏامي نه سگهندو آهي.

توهان ۾ اڪثر اهڙا آهن، جيڪي گهڻ ڳالهائو ماڻهن ڏانهن انڪري پڄندا ويندا آهن، جو اڪيلا رهڻ کان ڊڄندا آهن. انڪري جو هيڪلائي جي خاموشي، سندن اکين اڳيان سندن نفس تان پردو کڻي ڇڏيندي آهي. ۽ هو پڄي ويندا آهن.

توهان مان اهڙا به آهن، جيڪي ڳالهائيندا آهن بنا ڪنهن ڄاڻ جي، بنا ڪنهن پيش نظر جي، ان حقيقت کي ظاهر ڪري وجهندا آهن، جنهن جي کين به پروڙ نه هوندي آهي. ۽ اهڙا نفس به توهان ۾ آهن، جيڪي حقيقت کي پنهنجي ضمير جي گهرائين ۾ لڪائي ڇڏيندا آهن. پر لفظن

۾ ان کي ظاهر نہ ڪندا آهن.

اهڙن ماڻهن جي ئي سيني ۾ روح سڪون سان رهندو آهي. اهڙو سڪون جنهن ۾ گيت شاهڪار ٿيندا آهن.

جڏهن توهان پنهنجي دوست سان راهہ رستي ۾ ملو تہ پنهنجي اندر لڪل روح کي اجازت ڏيو تہ هو توهان جي چپن کي چرپر ۾ آڻي ۽ توهان جي زبان جي رهنمائي ڪري ۽ ان آواز کي جيڪو توهان جي اندر آهي، ان ڪن ۾ سرباٽ ڪرڻ ڏيو جيڪو ان ڪن جي پويان ٻڌڻ لاءِ آتو آهي.

انڪري تہ ان جو روح توهان جي دل جي حقيقت کي پنهنجي اندر محفوظ رکندو. جهڙيءَ طرح زبان شراب جي ذائقي کي محفوظ رکندي آهي. ان مهل بہ جڏهن هن جي رنگ کي فراموشي ڳڙڪائي ويندي آهي. ۽ ان جي پيالي کي زمانو پيجي پورا ڪري ڇڏيندو آهي.

❋

زمانو

وري هڪ نجوميءَ پڇيو:"اي اسان جا راهہ نما! زماني جي حقيقت اسان تي واضح ڪر!"

مصطفيٰ وراڻيو:"توهان وقت کي ماپڻ ٿا گهرو. جيتوڻيڪ وقت ماپي ئي نٿو سگهجي ۽ نہ ئي توري ئي سگهجي.

توهان پنهنجو رستو پنهنجي روح جا طور طريقا بہ وقت جي مطابق ناهڻ ٿا چاهيو. توهان وقت کي هڪ درياءُ بڻائڻ ٿا گهرو جنهن جي ڪنڌيءَ تي ويهي توهان ان جي وهڪري جو تماشو ڏسي سگهو.

پر هوءَ جا هڪ مجذوبي شيءِ اوهان جي اندر آهي. اها ڄاڻي ٿي تہ زندگي وقت جي ماپ تور کان آزاد آهي. اها ڄاڻي ٿي تہ "ڪالهہ" "اڄ" جي لاءِ محض هڪ ياد آهي ۽ "سڀاڻو" اڄ جي لاءِ هڪ خواب! هوءَ ان کان بہ باخبر آهي تہ جيڪا شيءِ توهان ۾ گيت ڳائيندي آهي ۽ غور و فڪر ڪندي آهي، اها ان ئي هڪ گهڙيءَ ۾ آهي،جنهن گهڙيءَ ۾ فضا ۾ تارا وکيريا ويا هئا.

توهان مان ڪير آهي، جيڪو اهو محسوس نہ ٿو ڪري تہ ان ۾ محبت ڪرڻ جي جيڪا قدرت ۽ صلاحيت آهي، ان جي ڪا حد يا پڇاڙي ناهي؟

پر توهان ۾ اهو ڪير آهي، جيڪو اهو محسوس نہ ٿو ڪري تہ اها محبت، جيڪا پاڻ انهن حدن کان ناواقف آهي، توهان جي دل جي گهرائيءَ ۾ رهندي آهي.

اها نہ فڪري طور تي هڪ محبت مان ٻي محبت ۾ منتقل ٿيندي

آهي ۽ نہ عملي طور تي هڪ محبت ڪي ڇڏي ٻي محبت ڏانهن ڀڄندي آهي.

تہ ڇا زمانو بہ محبت جيان ناهي؟ جيڪو نہ ورهائجي ٿو ۽ نہ وکن سان ماپي ٿو سگهجي.

جيڪڏهن توهان جو عقل توهان کي زماني کي موسمن ۾ ورهائڻ تي مجبور ڪري تہ هر موسم کي ٻين موسمن ۾ وڪوڙي ڇڏيو.

پنهنجي حال کي پنهنجي يادن جي وسيلي ماضيءَ سان ۽ اميدن ۽ آرزوئن کي مستقبل سان سجائي ڇڏيو!"

*

چڱائي ۽ مَٺائي

شهر جي هڪ معمر پڇيو: "اسانکي چڱائي ۽ مَٺائيءَ جي باري ۾ ڪجهه ٻڌايو!"

مصطفيٰ وراڻيو: "توهان جي اندر جا چڱائي آهي، ان جي باري ۾ ته مان ڳالهائي ٿو سگهان، پر مَٺائيءَ جي باري ۾ ڪجهه چئي نه سگهندس".

ڇا مَٺائي ان چڱائيءَ کان سواءِ ٻي ڪجهه آهي، جنهن کي ان جي اڃ ۽ بک عذاب ۾ وجهي ڇڏيو آهي؟

پنهنجي سر جو قسم! جڏهن چڱائيءَ جي بک ستائيندي آهي، ته اها اونداهن غارن مان غذا تلاش ڪندي آهي. ۽ جڏهن اڃ کيس بيحال ڪري ڇڏيندي آهي ته اها گندي پاڻيءَ مان به پنهنجي اڃ پجهائي ڇڏيندي آهي.

مون جيان ٿي وڃو! پڪا ۽ رس سان ڀريل! جيڪو هميشه پنهنجون نعمتون ٻين ۾ ورهائيندو آهي، انڪري جو ٻين کي ڏيڻ ثمر جي ضرورت آهي، ۽ ٻين کان وٺڻ ٻج جي ضرورت. توهان نيڪ آهيو جڏهن پوري سجاڳيءَ جي حالت ۾ گفتگو ڪندا آهيو.

پر توهان کي برو نه چيو ويندو جيڪڏهن توهان ننڊ ۾ گفتگو ڪندا آهيو.

انڪري جو بي ربط گفتگو به ڪمزور زبان کي طاقت عطا ڪري سگهي ٿي.

توهان نيڪ آهيو. جڏهن توهان پنهنجي نصب العين ڏانهن

مردانگيءَ جي وک کڻندا آهيو. پر توهان بد نہ ٿيندؤ. جيڪڏهن منڊڪائي هلو. انڪري جو منڊڪائيندڙ پوئتي نہ ويندا آهن.

پر توهان تہ پختي قدم ۽ تيز رفتار وارا آهيو.

منڊي تي شفقت ۽ مهرباني ڪندي ان جي آڏو منڊڪائي هلڻ نہ لڳجو.

توهين تيسين نيڪ آهيو جيسين پنهنجي ذات سان هيڪلا آهيو. پر ائين نہ ٿئي تہ ان جي معنيٰ اها ناهي تہ توهان ضرور بد ٿي ٿي وڃو. انڪري تہ ورهايل گهر چورن جو اڏو ناهي، اهو صرف ورهايل گهر آهي.

۽ هڪ بنا ونجهن جي ٻيڙو ٿي سگهي ٿو تہ پر خطر جزيري جي وچ ۾ لوڏا کائيندو رهي. پر ضروري ناهي تہ ٻڏي وڃي.

توهان نيڪ آهيو جڏهن پنهنجي ذات مان ڪجهہ حصو ٻين کي ڏئي سگهو.

پر توهان کي بد نہ چيو ويندو جڏهن توهان پنهنجي لاءِ ڪجهہ حاصل ڪرڻ جي ڪوشش ڪريو. توهان جو مثال انهن پاڙن جيان هوندو آهي، جيڪي ڌرتيءَ ۾ ڪتل هونديون آهن ۽ ان جي سيني مان پنهنجي خوراڪ حاصل ڪنديون آهن.

يقينن ميوو ٻجن کي اهو چئي نہ سگهندو تہ: توهان جي زندگيءَ جون بيشمار راهون آهن، جن ۾ توهان نيڪ آهيو. ۽ توهان جو نيڪ نہ هئڻ، توهان جو بد هئڻ لاءِ لازم نہ آهي. ان صورت ۾ توهان صرف هڪ آرام پسند ۽ سست رفتار چيا ويندؤ ۽ افسوس آهي تہ هرڻ، ڪڇونءَ کي تيز هلڻ، چستائيءَ سان هلڻ سيکاري نٿو سگهي.

توهان جي نيڪي توهان جي ان شوق ۾ لڪل آهي. جيڪو توهان پنهنجي نفس عظيم جي لاءِ رکندا آهيو. ۽ اهو شوق توهان مان هر هڪ ۾ ملندو آهي. پر توهان مان ڪيترن وٽ اهو شوق ان وهندڙ نديءَ جي مثال آهي، جيڪا پنهن جي پوري طاقت سان سمنڊ ڏانهن وڌندي ويندي آهي ۽ ان جي سيني ۾ پهاڙين جا سڀ راز ۽ جهنگلن جا سڀ گيت هوندا آهن.

بين ۾ هڪ اڻ لپ چشمي جيان، جيڪو سمنڊ جي ڪنڌيءَ تي پهچڻ کان اڳ رستي جا ور وڪڙ پاسن ۽ ڪنڊن ۾ ٻانڌن ۾ جذب ٿي ويندو آهي.

پر ٻي انتها شوق رکڻ واري ڪيٰ ان شخص سان جنهن ۾ طلب جي باهہ هلڪي آهي، اهو نہ چوڻ گهرجي تہ تو ۾ اها سست رفتاري ڇو آهي؟ تون وڪون ڇو نہ ٿو وڌائين؟ انڪري تہ جيڪو سچ پچ نيڪ آهي“ اهو ڪنهن اگهاڙي کي ائين نہ چوندو تہ :”تنهنجا ڪپڙا ڪٿي آهن ۽ نہ ڪنهن بي گهر کان ڪو بہ اهو پڇندو آهي تہ :”تنهنجي گهر جي ڇا وهيو واپريو آهي؟“

❊

دعا

وري هڪ راهب پڇيو: "اسان کي ٻڌايو تہ دعا ڇا آهي؟"

مصطفيٰ چيو تہ: "اوهين ان مهل دعا گهرندا آهيو جڏهن توهان تي ڪا مصيبت ايندي آهي يا جڏهن توهان کي ڪا ضرورت تنگ ڪندي آهي.

ڪاش! توهان جا هٿ ان ويل بہ دعا لاءِ اٿن ها، جڏهن توهان جون دليون خوشيءَ سان ڀرپور هونديون آهن ۽ توهان جي زندگي راحت ۽ اطمينان سان گذرندي آهي.

دعا ان کان سواءِ ڇا آهي تہ توهان پنهنجو پاڻ کي جيئري ايٿر ۾ وکيري ڇڏيندا آهيو؟

جڏهن اوهان پنهنجي اونداهين کي فضا ۾ وکيري پنهنجي دلين ۾ راحت محسوس ڪندا آهيو تہ توهان کي ان روشنيءَ کي ڦهلائڻ بہ خوشي محسوس ڪرڻ گهرجي، جنهن سان اوهان جون دليون روشن آهن.

توهان ان مهل، جڏهن توهان جو روح توهان کي سڏيندو آهي، پنهنجي ڳوڙهن کي جهلي نہ سگهندا آهيو تہ ان روح کي گهرجي تہ رئندي ئي سهي، توهان کي هر هر ڪتڪتاڻيون ڏئي، جيسين توهان کلڻ لڳو.

جڏهن توهان دعا ڪندا آهيو تہ فضا ۾ وڏي آواز انهن ماڻهن جي روحن سان ملندا آهيو جيڪي عين ان مهل دعا لاءِ هٿ کڻندا آهن. ۽ انهن روحن سان توهان جا روح دعا کانسواءِ ڪنهن مهل بہ ملي نہ سگهندا.

بس دعا گهرڻ جي جاءِ ۾ توهان کي لڪي وڃڻ گهرجي.

جتي سرور ۽ وجد ۽ منڙي رفاقت کانسواءِ توهان جو ڪو بہ مطلب ۽ مقصود نہ هجي. انڪري تہ جيڪڏهن دعا جي جاءِ ۾ توهان صرف سائل

ٻڌجي ويئو ته توهان جي حاجت هر گُز پوري نه ٿيندي جيڪڏهن توهان اتي عجز جي اظهار لاءِ پهتؤ ته توهان جا روح اوچاين تي پهچي نه سگهندا.

۽ جيڪڏهن توهان ڪنهن ٻئي جي ڀلائي لاءِ دعاڪرڻ ويا آهيو ته توهان جي هڪ نه ٻڌي ويندي.

بس توهان لاءِ اهو ئي ڪافي آهي ته توهان دعا جي جاءِ ۾ لڪي لڪي وڃو!"

افسوس آهي! مان توهان کي اهو ٻڌائي نه ٿو سگهان ته دعا ڪهڙن لفظن ۾ گهري وڃي! انڪري ته الله صرف اهي لفظ ٻڌندو آهي، جيڪو هو پاڻ توهان جي زبان مان ادا ڪرائيندو آهي.

افسوس! جو مان توهان کي اها دعا به سيکاري نه ٿو سگهان جيڪا سمنڊن جهنگلن ۽ پهاڙن جي زبان جي ورد ڪيل آهي.

پر توهان سمنڊن، جهنگلن ۽ پهاڙن جي جگر جا ٽڪر آهيو انهن جي دعائن کي پنهنجي دلين ۾ ڳولهي ٿا سگهو. جيڪڏهن رات جي خاموشيءَ تي ڌيان ڏئي سگهو ته انهن سمنڊن، جهنگلن ۽ پهاڙن کي گونگي زبان ۾ چوندي ٻڌندؤ:"اي! اسان جا پروردگار! اي اسان جا روح! جيڪي پنهنجي آسمانن تان اسان جي مٿان اڏامندا آهن، توهان جي ئي رضا اسان جي اندر ڪارفرما آهي.

توهان جي رغبت آهي، جيڪا اسان جي اندر پنهنجائيءَ جو ٻج ٿي پوکي، اسان جي اندر اها تنهنجي ئي تقاضا آهي، جيڪا اسان جي راتين کي، جيڪي در اصل تنهنجون راتيون آهن، ڏينهن ۾ تبديل ڪندو آهي، جيڪي در اصل تنهنجا ئي ٻڌايل آهن.

اي اسان جا پروردگار! اسان توکان ڪجهه گهري نه ٿا سگهون، انڪري ته تون اسان جي ضرورتن کي ڄاڻندو آهين، ان کان پهرين ته اهي اسان جي دلين ۾ پيدا ٿين.

تون ئي اسان جي ضرورت آهين.

۽ جڏهن تون پنهنجي ذات جو هڪڙو وڏو حصو اسان کي عطا ڪري ڇڏيندو آهين، ته جڻ سڀ ڪجهه اسان کي بخشي ڇڏيندو آهين."

❋

عيش

هاڻ هڪ راهب اڳتي وڌيو جيڪو سالڱن سال شهر ايندو هو ۽ پڇيائين: "اسان کي عيش جي باري ۾ ڪجهه ٻڌايو!"

جواب ۾ مصطفيٰ وراڻيس: "عيش، آزاديءَ جي گيتن مان هڪ گيت آهي. پر اهو آزادي ناهي. اهو توهان جي خواهشن جو هڪ گوشو آهي. پر اهو انهن جو ميوو ناهي.

اها هڪ گهرائي آهي، جيڪا اوچاين کي سڏيندي آهي، پر اها نه گهرائي آهي نه اونچائي.

اهو پنجري ۾ بند هڪ پکيئڙي جي اڏامڻ جي ڪوشش آهي، پر اهو فضائي پرواز ناهي.

بيشڪ! عيش، آزاديءَ جو هڪ گيت آهي، ۽ منهن جي تمنا آهي ته ڪاش! توهان ان گيت کي پنهنجي دل جي سمورين ڪيفيتن سان ڳائي سگهو.

پر مان اهو نه ٿو چاهيان ته اهو گيت توهان جي دلين کي ضايع ڪري ڇڏي.

توهان جا ڪجهه نوجوان عيش طرف ائين ڊوڙندا آهن، ڄڻ اهو سڀ ڪجهه آهي.

انڪري سندن خلاف فيصلا صادر ڪيا ويندا آهن، ڪين گهٽ وڌ ڳالهايو ويندو آهي.

جيڪڏهن مان توهان مان هجان ها، ته انهن جي خلاف ڪي فيصلا صادر ڪريان ها، نه ئي ڪين گهٽ وڌ ڳالهايان ها. پر عيش جي راهه

۾ سندن حوصلا وڏايان ها. انڪري جڏهن هو عيش حاصل ڪيندا ته اڪيلا حاصل نه ڪندا.

هن جون ست پينر آهن ۽ انهن مان جيڪا سيني کان گهڻ خوبصورت آهي، اها به عيش کان وڌيڪ حسين آهي.

ڇا اوهان ان شخص جو قصو نه ٻڌو آهي، جيڪو پاڙون پٽڻ لاءِ زمين کوٽي رهيو هو پر اتي کيس خزانو ملي ويو. توهان مان ڪجهه وڏي عمر وارا ماڻهو عيش جو اهڙيءَ طرح ذڪر ڪندا آهن، ڄڻ اهو هڪ گناهه هو جيڪو اڻ ڄاڻائي جي حالت ۾ کائن سرزد ٿي ويو هجي.

پر پڇتاءُ ته هڪ پردو آهي، جيڪو عقل تي وڌو ويندو آهي.

اهو ڪفارو ناهي، جيڪو گناهه جي گندگي ڌوئي ڇڏي.

هنن کي ته اهو گهرجي ته عيش کي شڪر گذاريءَ سان ياد ڪن، ڄڻ اها سرسبز پوک آهي، جنهن کي هن گرمين ۾ لٽيو هو

جيڪڏهن سندن دل کي پڇتاءُ ۾ ئي تسلي ملي ٿي ته ڪين ائين تسڪين حاصل ڪرڻ ڏيو.

توهان ۾ اهڙا ماڻهو به آهن، جيڪي نوجوانن جيان عيش جي پويان پڇندا آهن، نه پوڙهن جيان ان کي حسرت سان ياد ڪندا آهن. اهي تلاش ۽ يادن کان ڊڄندا آهن ۽ عيش کان ئي پڇڻ لڳندا آهن.

انهيءَ خوف کان ته ڪٿي هو پنهنجي روح کي وساري نه ويهن يا ان سان ڪا زيادتي نه ڪري ويهن. پر سندن اهو ڏهن به عيش جي ئي هڪ صورت آهي. خزانو انهن کي به ملندو آهي. جيڪي ڏڪندڙ هٿن سان پاڙون کوٽيندا آهن.

مون کي ٻڌايو! اهو ڪير آهي، جيڪو پنهنجي روح سان زيادتي ڪري سگهي؟

ڇا بلبل رات جي خاموشيءَ جو پردو ڦاڙي ٿي سگهي؟

يا ڪرڪنڙو تارن جو ڪجهه بگاڙي ٿو سگهي؟

۽ اوهان جو شعلو يا اوهان جو دونهون هوا جي لاءِ ڳورو وزن ٿي سگهي ٿو؟

ڇا توهان روح کي هڪ تالاب ٿا سمجهو جنهن جي پاڻيءَ کي

توهان پنهنجي ڪائيءَ سان موج زن ڪري سگهندؤ؟ جيڪڏهن ائين ٿيندو آهي تہ توهان عيش کان انڪار ڪندا آهيو ۽ اهڙيءَ طرح پنهنجي خواهش کي، پنهنجي ذات جي تهن ۾ لڪائي ڇڏيندا آهيو. ۽ ڪنهن کي خبر آهي، جنهن کان اڄ توهان انڪار ٿا ڪريو صبحاڻي اهو اوهان جو منتظر هجي؟

توهان جو جسم پاڻ جاڻي ٿو جيڪو ڪجهہ کيس ورثي ۾ مليو آهي، اهو پنهنجي حقيقي ضرورت کان واقف آهي ۽ ڪنهن کان بہ ڌوڪو نٿو کائي سگهي.

توهان جو جسم توهان جي روح جو بربط آهي. ها توهان جو اهو ڪم آهي تہ توهان ان مان منڙا گيت پيدا ڪريو يا پريشان آواز!

هاڻ توهان پنهنجي دل کان پڇي رهيا هوندؤ تہ: اسان اهو ڪيئن سمجهون تہ عيش ۾ بهتري ڇا هي ۽ خرابي ڪهڙي آهي؟

پنهنجي پوکن ۽ پنهنجي باغن ۾ وڃو! توهان ڏسندؤ تہ ماکيءَ جي مک گل جي رس چوسڻ ۾ پنهنجو عيش حاصل ڪندي آهي.

پر گل کي بہ ان طرح عيش ملندو آهي تہ پنهنجي رس، ماکيءَ جي مک جي حوالي ڪري ڇڏي. ماکي جي مک جي نظر ۾ گل زندگيءَ جو هڪ چشمو آهي. ۽ گل جي نظر ۾ ماکيءَ جي مک محبت جي هڪ پيامي آهي.

ماکيءَ جي مک ۽ گل ٻنهي جي لاءِ اهو وٺڻ ۽ ڏيڻ، هڪ ضرورت آهي ۽ هڪ خوشي!

بس اي فاليس جا رهواسيو! پنهنجي عيش ۾ توهان ماکيءَ جي مک ۽ گل جو مثال بڻجي وڃو!"

*

حسن

هڪ شاعر پڇيو:"اسان کي حسن جي باري ۾ ڪجهہ ٻڌايو!"

مصطفيٰ جواب ڏنو:"توهان حسن کي ڪٿي ڳوليندؤ ۽ ڪيئن لهندؤ جيسين اهو ئي توهان کي رستي ۾ نہ ملي ۽ توهان جي رهنمائي نہ ڪري.

۽ توهان ڪيئن هن متعلق ڳالهائيندؤ جيسين اهو ئي توهان جي گفتگوءَ جو تاڃي پيٽو نہ ٻڻائي؟

زخم نصيب چوندو آهي، "حسن مهربان ۽ رحمدل آهي! اهو اسان جي وچ مان، ان نوجوان ماءُ جيان لنگهندو آهي، جيڪا پنهنجي عزت ۽ منزلت کان لڄائيندي ويندي آهي."

وري جذبات پرست چوندو آهي، "نہ! حسن طاقت ۽ دهشت جو هڪ مظهر آهي. جيڪو طوفان جيان، اسان جي پيرن هيٺان زمين کي ۽ اسان جي سرن جي مٿان آسمان کي ڏوڏيندو آهي."

ڪمزور دردن ماريو چوندو آهي:"حسن هڪ آهستي ۽ نرم ۽ نازڪ آواز آهي، جيڪو اسان جي روحن سان سرگوشيون ڪندو آهي سندس آواز اسانُ جي ماٺائين ۾ اهڙيءَ طرح جهومندو آهي، جيئن چانءَ جي ڊپ کان ڏڪندڙ روشني!" وري بي قرار ۽ گهبرايل چوندو آهي:"اسان ڪيس پهاڙن جيان گونجندي ۽ گجندي ٻڌو آهي_ سندس گونج گرج سان گڏ، گهوڙن جي سنبن جي آوازن، پکين جي پرن جي ڦڙڦڙاهٽ ۽ شيهن جي گجگوڙن جو آواز اسان جي ڪنن ٻڌو آهي."

رات جي پهر شهر جو چوڪيدار چوندو آهي:"حسن، صبح سان

گڏ اوير ڪان اپرندو."
منجهند جو مزدور ۽ مسافر چوندا آهن: "اسان ڪيس الهندي جي ڳڙ ڪين مان زمين تي لهڻ پاڻيندي ڏٺو آهي."
سرديءَ جي مند ۾ برف ۾ ويڙهيل انسان چوندا آهن:"حسن بهار جي مند سان ايندو ۽ پهاڙين تي ٽپا ڏيندو رهندو."
گرميءَ جي رت ۾ ڪڙڪي اس ۾ فصل لڻندڙ چوندا آهن:
"اسان هن کي خزان جي مند ۾ پنن سان نچندي ڏٺو آهي. سنڌس وارن ۾ اسان کي برف جا سفيد ڳنڍا نظر ايندا آهن."
"ها، اهي سڀ ڳالهيون اوهان حسن جي باري ۾ چوندا آهيو. پر سچ تہ اهو آهي تہ، توهان حسن جي ڳالهہ ئي ڪٿي ٿا ڪريو؟"
توهان تہ انهن ضرورتن جو ذڪر ڪندا آهيو جيڪي پوريون نہ ٿيون آهن.
۽ حسن، ضرورت نہ هڪ سرور آهي.
اهو اڃ وگهي ڏڪندڙ چپ آهي ۽ نہ ڊگهيريل هٿ. پر اهو هڪ دل آهي _ دکندڙ.
هڪ روح آهي _ پريشان ۽ عاشق.
هو ڪا اهڙي صورت ناهي، جنهن کي اوهين ڏسي سگهو. نہ ئي هو ڪو اهڙو گيت آهي، جنهن کي اوهين ٻڌي سگهو. هو هڪ اهڙي صورت آهي، جنهن کي اوهين پنهنجون اکيون بند ڪري بہ ڏسي ٿا سگهو.
اهو اهڙو گيت آهي جنهن کي اوهين پنهنجا ڪن بند ڪري بہ ٻڌي ٿا سگهو.
هو ڪنهن ڦاٽي پيل ميوي ۾ لڪل رس ناهي ۽ نہ ئي ڪنهن چنبي ۾ ڦاٿل پَرَ ئي آهي.
هو تہ هڪ باغ آهي، جنهن ۾ بارنهن ئي مهينا گل ٽڙندا آهن.
فرشتن جو هڪ ميڙاڪو آهي، جيڪي هر وقت فضا ۾ تهلندا رهندا آهن.
اي فاليس جا رهاڪؤ! حسن زندگي آهي _ اها زندگي جيڪا پنهنجي نوراني چهري تان پردو کڻي، اوهان ئي زندگي آهيو ۽ اوهين ئي پردو.

حسن ابديت آهي، جيڪو پنهنجو عڪس پنهنجي آئيني ۾ ڏسندو آهي.
توهان ئي ابديت آهيو ۽ توهان ئي آئينو!"

*

مذهب

هڪ پوڙهي پادريءَ ڳالهايو: ”اسان کي مذهب جي باري ۾ ڪجهه ٻڌايو!“

مصطفيٰ جواب ۾ وراڻيو: ”ڇا جو ڪجهه مون اڄ توهان کي ٻڌايو آهي، مذهب کانسواءِ ٻيو ڪجهه آهي؟ ڇا سيئي عمل ۽ سڀ فڪر مذهب ناهن؟

۽ اها شيءِ به، جيڪا نه عمل آهي نه فڪر، پر اها حيرت ۽ تعجب به مذهب جي دائري مان خارج آهي، جيڪو هر پل ”روح“ ۾ اظهار ڪندو آهي. ان مهل به جنهن مهل انسان جو هٿ پٿر ڪٽيندو آهي ۽ ان مهل به جنهن مهل هو چرخو هلائيندو آهي؟

ڪير آهي جيڪو پنهنجي ايمان کي پنهنجي عمل کان جدا ڪري سگهي؟

يا پنهنجي عقيدي کي پنهنجي مشغلن کان جدا رکي سگهي؟ ۽ ڪير آهي جو پنهنجي زندگيءَ جا لمحات ۽ ساعتن کي پنهنجي اڳيان وکيري چوي: هي الله جي لاءِ آهن ۽ هي منهنجي لاءِ — هي منهنجي روح جي لاءِ آهن ۽ هي منهنجي جسم جي لاءِ؟

توهان جا سڀ حالات، توهان جون سيئي گهڙيون ۽ اهي کنڀ ۽ پر آهن، جيڪي فضا ۾ اوهان جي چرپر سان گڏ چنبڙيل رهندا آهن.

جيڪو خوش اخلاقيءَ جو لباس محض ان لاءِ پهريندو آهي ته اها سندس بهترين پوشاڪ آهي، ته بهتر آهي ته اهو اگهاڙو رهي.

هوا جون لهرون ۽ سج جا ڪرڻا سندس کل کي نه ڪپيندا پون ۽

ڪو بہ پنهنجي عمل جي طرز جي تجديد اخلاقي پابندين مطابق ڪندو آهي، جڻ پنهنجي ڳائيندڙ پکيءَ کي پڃري ۾ بند تو ڪري.

انڪري تہ آزاد ترين گيت، بانس جي تڪرن ۾ تارن مان نہ نڪرندو آهي.

اهو شخص جنهن لاءِ عبادت هڪ دري آهي، جنهن کي جڏهن وٽيس کولي ڇڏي جڏهن وٽيس بند ڪري ڇڏي، ان شخص اجان تائين پنهنجي روح جو نڪاٽو ڏٺو ئي ناهي، جنهن جون دريون هر وقت کليون رهنديون آهن.

اها زندگي جيڪا اوهان روزانہ گذاريندا آهيو توهان جو معبد ۽ توهان جو مذهب آهي.

جڏهن بہ اوهان ان عبادت ڪدي ۾ داخل ٿيو تہ پنهنجي پوري پونجي پاڻ سان ساڻ کڻي وڃو! هر بني، هٿوڙو ۽ بربط ۽ اهي سيئي شيون بہ جيڪي توهان پنهنجي ضرورت يا پنهنجي عيش ۽ آرام جي لاءِ ٺاهيون آهن. انڪري تہ جڏهن توهان پنهنجي خوابن جي آسمان تي اڏامندا آهيو تہ پنهنجي ڪاميابين کان بلند تر وڃي سگهندا آهيو نہ ئي پنهنجي ناڪامين کان پست تر ڪري سگهندا آهيو.

سيني انسانن کي پاڻ سان گڏ وٺي وڃو! ان ڪري تہ توهان پنهنجي عبادت ۾ نہ تہ انهن سيني جي اميدن ۽ تمنائن کان مٿاهان اڏامي سگهندا آهيو ۽ نہ انهن مڙني جي مايوسين ۽ نامرادين کان هيٺ ڪري ٿا سگهو.

جيڪڏهن اوهان الله کي سڃاڻڻ چاهيو ٿا تہ پنهنجو پاڻ کي الجهائن ۾ نہ ڦاسايو. پر پنهنجي چوڌاري ڏسو! توهان کيس پنهنجي ٻارن سان کيڏندو ڏسندؤ!

فضا ۾ ڏسو! توهان کيس ڪڪرن ۾ گهمندو ڦرندو ڪنوڻ ۾ ٻانهون ڊگهيري ۽ بارش سان گڏ زمين تي لهندي ڏسندؤ.

ها، توهان کيس گلن ۾ مرڪندي ۽ وڻن مان اشارا ڪندي ڏسندؤ!"

*

موت

”ھاڻ اسان اوھان کان موت جي باري ۾ پڇڻ چاھينداسون.“

المترا چيو.

”توھان موت جو راز ڄاڻڻ ٿا گھرو؟“ مصطفيٰ وراڻيو.”پر توھان اھو ائين ڪيئن حاصل ڪري سگھندؤ. جيسين ان جي ڳولا قلبِ حيات ۾ نہ ڪريو!

چپرو جنھنجون اکيون رات جي وقت ڏسنديون آھن ۽ ڪيس ڏينھن جو ڏسڻ ۾ نہ ايندو آھي، اھو روشنيءَ جي راز تان پردو ڪڻي نٿو سگھي.

جيڪڏھن اوھان حقيقي معنيٰ ۾ موت جي حقيقت تان پردو ڪڻڻ ٿا گھرو تہ حياتيءَ جي جسم ڏانھن پنھنجي دل جا دروازا کولي ڇڏيو. انڪري تہ زندگي ۽ موت برابر آھن. جيئن درياءُ ۽ سمنڊ ھڪ آھن.

توھان جي اميدن ۽ خواھشن جي اونھائين ۾ غيب جي باري ۾ توھان جو خاموش علم لڪل آھي. جيئن برف جي ڇپن جي ھيٺان دٻيل ٻج خواب ڏسندو آھي، اھڙيءَ طرح توھان جي دل بھار جو خواب ڏسندي آھي.

بس خوابن تي ڀروسو ڪريو تہ انھن ۾ ابديت جو دروازو لڪل آھي.

موت کان ڊڄڻ توھان لاءِ ائين آھي، جيئن ڌنارجو بادشاھہ جي آڏو ڏڪڻ، جيڪو شفقت مان ھن جي ڪلھي تي ٿڦڪي ڏيندو ھجي.

ڇا ان ڏڪڻيءَ جي ڀويان ڌنار جي اھا خوشي لڪل ناھي تہ ھو

سلطاني تمغي سان نوازيو ويندو؟

ڇا هو پنهنجي ان ڏڪڻيءَ جي باري ۾ وڌيڪ محتاط ناهي؟ موت ان کان سواءِ ڇاهي ته اسان هوا ۾ اگهاڙا ٿي بيهون ۽ سج جا گرم ڪرڻا اسان کي پگهاري ڇڏين ۽ ساهه جو اچڻ وڃڻ بيهي وڃڻ جو ڪهڙو مطلب آهي، سواءِ ان جي ته هو زماني جي پابندين کان آزاد ٿي ڪري، ڪنهن قيد ۽ ڪنهن بندش جي بنا ذات مطلق ڏانهن اڏامي سگهي.

توهان حقيقي معنيٰ ۾ ان وقت گيت ڳائڻ شروع ڪندؤ جڏهن اوهان پنهنجي خاموشيءَ جي درياءَ مان هڪ ڍڪ پيئو ۽ توهان اونچائيءَ تي ان مهل چڙهڻ شروع ڪندؤ جڏهن توهان پهاڙ جي چوٽيءَ تي پهچي ويندؤ.

توهان صحيح معنيٰ ۾ رقص ان وقت ڪندؤ جڏهن زمين توهان کي پنهنجي هنج ۾ لڪائي ڇڏيندي“

❊

وداع

سج الهندي ڏانهن جهڪي ويو. المترا چيو:"مبارڪ آهني هي ڏينهن، مبارڪ آهي هيءَ جڳهه. مبارڪ آهي اوهان جو روح، جيڪو اسان سان هم ڪلام ٿيو."

مصطفيٰ جواب ڏنو:"ڇا مان صرف چوڻ وارو ٿي هوس؟ ٻڌڻ وارو نه هوس؟"

مصطفيٰ عبادتگاهه جي ڏاڪڻين تان لٿو ۽ ماڻهو سندس پويان پويان هلڻ لڳا. هو پنهنجي جهاز تي سوار ٿي ويو ۽ ان جي اڳل تي بيهي، هن مجموعي تي پيهر نظر وڌي ۽ وڏي آواز ۾ چوڻ لڳو:

"اي فاليس جا رهواسيو! هوا مون کي توهان کان جدا ٿيڻ تي مجبور ڪري رهي آهي، جيتوڻيڪ وڃڻ جي مون کي ايتري تڪڙ ڪانهي، جيتري هوا کي آهي. ان هوندي به مونکي وڃڻو ئي پوندو.

اسان جهڙا رولو جيڪي هميشه بلڪل سنسان رستي جي ڳولا ۾ رهندا آهن، ڪٿي به پنهنجو ڏينهن شروع نه ڪندا آهن، جتي پيو ڏينهن پورو ڪرڻ جي نوبت اچي. سج جو اڀار اسان کي ان جڳهه نه لهندو آهي،جتي سندس الهڻ اسان کي ڇڏيو هو. اسان ان ويل به هلندا رهندا آهيون، جڏهن زمين خواب ۾ غلطان هوندي آهي.

اسان عور جا مضبوط ٻج آهيون، جيڪي هيڏي هوڏي وکيرڻ جي لاءِ پنهنجو پاڻ کي ان وقت تائين حوالي نه ڪندا آهيون، جيسين اسان جي پيدائش مڪمل ۽ اسان جون دليون پُر نه ٿي وڃن.

تمام مختصر هئا اهي ڏينهن جيڪي مون اوهان ۾ گذاريا، ۽ ان کان

بہ مختصر هئا اهي لفظ جيڪي مون اوهان سان ڳالهايا.

جڏهن منهنجو آواز اوهان جي ڪنن ۾ ۽ منهنجي محبت اوهان جي حافظي ۾ گهر ڪري ويندي تہ مان وري توهان وٽ ايندس. توهان سان ڳالهيون ڪندس، اهڙيءَ دل سان، جيڪا جذبي سان مالا مال هوندي ۽ اهڙن چپن سان، جن جي آواز تي روح جو اختيار جيءَ جيءَ چوندو.

ها! مان پاڻيءَ جي چاڙهہ سان واپس ايندس ۽ پل تہ موت مون کي لڪائي ۽ عظيم خاموشي مون کي پنهنجي هنج ۾ ويڙهي ڇڏي، پوءِ بہ توهان جي عقلن سان خطاب ڪرڻ جي ڪوشش ڪندس، ۽ پڪ ٿي پڪ منهنجي ڪوشش رائگان نہ ويندي.

انڪري جو جيڪو ڪجهہ مون اوهان کي چيو آهي، جيڪڏهن اهو "حق" آهي، تہ اهو "حق" واضح تر آواز ۾ توهان جي فڪرن مان قريب تر لفظن ۾ پاڌرو ٿيندو.

اي فاليس جا رهواسيو! مان هوا سان گڏ ضرور وڃي رهيو آهيان، پر عدم جي غارن ۾ نہ وڃي رهيو آهيان. بس، جيڪڏهن اجوڪو ڏينهن اوهان جي ضرورتن کي پورو ڪري نہ ٿو سگهي ۽ منهنجي محبت جو پيٽ نہ ٿو ڀرجي تہ ان کي هڪ ٻئي ڏينهن اچڻ جو واعدو ڄاڻو.

انڪري تہ انسان جون ضرورتون بدلبيون آهن، پر ان جي محبت ۽ ان جي اها خواهش تہ محبت ان جي خواهش کي پورو ڪري، نہ ٿي بدلجي.

بس، ياد رکو! مان عظيم خاموشيءَ مان نڪري وري بہ ايندس.

اهو ڪوهيرو جيڪو صبح جي ويل، پوکن تي ماڪ جا چند ڦڙا ڇڏي ختم ٿي ويندو آهي، آسمان ڏانهن وڃي بادل بڻجي ويندو آهي، ۽ وري برکا بڻجي زمين تي وسندو آهي.

مان اوهان جي وچ ۾ ڪوهيري جي مثال آهيان.

مان رات جي خاموشيءَ ۾ اوهان جي رستن تي گهمندو ڦرندو آهيان ۽ منهنجو روح اوهان جي گهرن ۾ وارد ٿيو آهي.

توهان جون دليون منهنجي دل ۾ ڌڙڪيون آهن، توهان جي ساهن جي ٻاڦ منهنجي چهري تي پکڙي آهي ۽ مان اوهان مڙني کي ڄاڻان ٿو.

مان توهان جي خوشين ۽ رنجن کان واقف آهيان. ننڊ ۾ جيڪي

خواب اوهان ڏٺا آهن، اهي منهنجا خواب هئا ۽ گهڻو ڪري مان اوهان جي وچ ۾ ان ريت رهيو آهيان، جيئن پهاڙن جي وچ ۾ ندي.

اوهان جي نفس جون اونچايون ۽ انهن جي وچ ۾ ورڪڙ هيٺاهيون اجان به اوهان جا فڪر ۽ توهان جي تمنائن جي روان دوان قافلن جو عڪس، آئيني جيان، مون پنهنجي هنج ۾ ورتو آهي.

منهنجي خاموشين ۾ اوهان جي ٻارڙن جا نرم ۽ نازڪ ٽهڪ نهرن جيان ايندا هئا ۽ توهان جي نوجوانن جا ارمان دريائن جيان، ۽ منهنجي گهرائين ۾ پهچڻ کان پوءِ به انهن ندين ۽ دريائن جو ڳائڻ ختم نه ٿيو.

پر هڪ ٻي شيءِ به مون ۾ داخل ٿي، جيڪا انهن ٽهڪڙن کان وڌيڪ مٺي ۽ انهن ارمانن کان وڌيڪ وڏي شان واري هئي.

هي اهو لامحدود هو جيڪو اوهان جي اندر آهي.

اهو انسان مطلق، جنهن جي اندر توهان سڀ جا سڀ جيو گهرڙن جي صورت ۾ نظر ايندا آهيو. اهو وجود جيڪو اوهان جي سنگيت جي سُر تار ڪي پنهنجي گيت ۾ ائين گم ڪري ڇڏيندو آهي جو ان جو آواز به ٻڌڻ ۾ نه ايندو آهي. انهيءَ انسان مطلق جي ڪري توهان پنهنجي حد ۾ ٻي انتها ٿي ٿا وڃو ۽ ان کي ڏسي مون اوهان کي ڏٺو ۽ اوهان سان محبت ڪئي.

ڇا محبت ڪنهن اهڙي منزل تائين پهچي ٿي سگهي، جيڪا ان افق بعيد کان پري هجي؟

ڪهڙي بصيرت، ڪهڙي گهرج، ۽ ڪهڙو قياس آهي، جيڪو ان کان به مٿاهون اڏامي سگهي؟

توهان جي اندر اهو انسان مطلق اهڙو آهي، جيئن شاهه بلوط جو طاقتور وڻ، جنهن تي صوف جا گل ويڙهيل هجن. ان جي طاقت اوهان کي زمين سان جڪڙي رکندي آهي، ان جي خوشبوءِ اوهان کي فضا ۾ بلند ڪندي آهي، ان جو دوام توهان کي موت جي چنبي کان محفوظ رکندو آهي.

توهان کي چيو ويو آهي ته زنجير هوندي به ان جي ڪمزور ترين ڪڙيءَ جيان رهو. پر اهو قول صرف اڌ حقيقت کي ظاهر ڪندو آهي. باقي اڌ حقيقت اها آهي ته توهان ان جي مضبوط ترين ڪڙيءَ جيان مضبوط به

رهو.

جيڪو به توهان کي، توهان جي معمولي ڪمن جي تارازيءَ ۾ توري ٿو اهو ان شخص جي برابر آهي، جيڪو سمنڊ جي طاقت جو اندازو ان جيءَ بي حقيقت گج ۽ بوڙين مان لڳائيندو آهي.

ها، توهان سمنڊ جي مثال آهيو. ۽ جيئن ته وڏا وڏا جهاز توهان جي ڪنارن تي پاڻيءَ جي چاڙهه جو انتظار ڪندا آهن. پر توهان هڪ سمنڊ جيان پاڻيءَ جي چاڙهه جي رفتار تکي ڪري نه ٿا سگهو.

توهان مندن جي مثال به آهيو.

جيتوڻيڪ توهان پنهنجي سردين ۾ پنهنجي بهار کان انڪار ڪندا آهيو.

پر بهار توهان جي گهرائين ۾ پيهي، مرڪندو رهندو آهي ۽ توهان جي انڪار کي لنوائيندو رهندو آهي.

ڪٿي ائين نه سمجهي ويهجو ته مان هي ڳالهيون ان ڪري ڪري رهيو آهيان ته توهان پوءِ هڪ ٻئي کي چئو.

ڏسو! هن اسان جي ڪهڙي تعريف ڪئي، هن صرف اسان جي خوبين کي ئي ڏٺو. مون ته صرف هنن ئي لفظن ۾ توهان سان ڳالهايو آهي.

جن جي معنيٰ اوهان جي ذهنن ۾ هوندي آهي.

لفظن جو علم ڇاهي؟ اهڙي علم جو پاڇو آهي، جيئن ڪو غير عارفاڻو ڪلام.

توهان جا افڪار ۽ منهنجا لفظ قافلي جي بيٺل پاڻيءَ جون لهرون آهن، جن جو وجود ماضيءَ جي وسعتن جو احسان مند آهي.

جيڪو اسان جي انهن شروعاتي ڏينهن جي ياد سان جڙيو آهي، جڏهن زمين اسان کي نه ڄاڻندي هئي ۽ نه پنهنجو پاڻ کي سڃاڻندي هئي. ۽ جن ۾ انهن راتين جون يادگيريون شامل آهن. جڏهن زمين تي اناع جي حڪومت هئي ۽ وڳوڙ ۽ بيچينيءَ کيس ڇڻي پاسي کان وڪوڙي ڇڏيو هو.

عقل وارا توهان کي پنهنجي حڪمت سان مالا مال ڪرڻ آيا هئا ۽ مان توهان جي حڪمت مان ڪجهه وٺڻ آيو آهيان.

ڏسو! مون جو ڪجھ حاصل ڪيو آهي، اهو حڪمت ۽ دانش ڪان ڪيتروئي اُتم آهي.

اهو اوهان جي روح ۾ پڙڪندڙ شعلو آهي، جيڪو روز روز روشن ڪان روشن ٿيندو ٿو وڃي. ۽ توهان ان جي وڌڻ ويجهڻ ڪان بي خبر، ۽ پنهنجي عمر جي ڪوتاهين جو روئڻو روئندا وتندا آهيو.

هو هڪ زندگي آهي، جيڪا قبرن جي ڊپ ڪان ڊڄندي جسماني زندگيءَ جي ڳولا ۾ آهي. پر هتي قبرون ناهن. هي پهاڙ ۽ ميدان ڪاهيون آهن ۽ ڏاڪڻيون.

جڏهن توهان انهن ميدانن مان گذرو جتي توهان پنهنجي گذريل زماني جي ماڻهن کي دفن ڪيو هو تہ غور سان ڏسو اتي توهان پنهنجو پاڻ کي ۽ پنهنجي ٻارن کي هٿن ۾ هٿ وجهي نچندي ڏسندؤ.

سچ تہ اهو آهي تہ اوهان اڪثر خوش و خرم ٿيندا آهيو ۽ اهو نہ ڄاڻندا آهيو تہ توهان خوش آهيو.

مون کان سواءِ ڪيترائي توهان وٽ آئيا. جن پنهنجي سونهري واعدن سان توهان جو ايمان خريد ڪري ورتو. توهان پنهنجي ذات، پنهنجي قوت ۽ پنهنجو شرف سندن نذر ڪري ڇڏيو. ۽ مون جيڪا شيءِ اوهان کي ڏني، اها واعدي کان بہ گهٽ هئي. پر ان جي بدلي ۾ توهان مون سان اهڙي فياضي ڪئي جيڪا ان کان اڳ ڪنهن سان بہ نہ ڪئي هئي.

توهان مون کي زندگيءَ جي نہ اجهامڻ واري اڃ ڏني.

پڪ ئي پڪ انسان جي لاءِ تحفي کان وڌيڪ ڪو بہ تحفو ڏئي نہ ٿو سگهي.

جيڪو هن جي سيني مقصدن کي خشڪ ۽ اجارن چپن ۾ تبديل ڪري ڇڏي ۽ سندن زندگيءَ کي پورو چشمو بڻائي ڇڏي ۽ ان ۾ منهنجو پورو فخر ۽ منهنجو سچو انعام آهي. جڏهن بہ مان هن چشمي تي پنهنجي اڃ اجهائڻ ايندو آهيان تہ ان چشمي جي ٻُڙڪندڙ پاڻيءَ کي پاڻ اجارو ڏسندو آهيان. انڪري مان هن کي پيئندو آهيان ۽ هو مونکي پيئندو آهي.

توهان مان ڪجھ ماڻهن اهو ڄاتو تہ مان مغرور ۽ شرميلو آهيان، ان ڪري توهان جي تحفن کي قبول نہ ڪندس.

ها! مان يقيناً مغرور آهيان، پر اجرت وٺڻ جي باري ۾ تحفو قبول ڪرڻ جي باري ۾ نہ.

اهو سچ آهي تہ جڏهن توهان مون کي پنهنجي دسترخاني تي ويهارڻ چاهيو مون جهنگلي توت کائي پنهنجو پيٽ ڀريو ۽ اهو بہ سچ آهي تہ جڏهن توهان مون کي پنهنجي سمهڻ وارن نرم ۽ گداز بسترن تي سمهارڻ چاهيو تہ مان عبادتگاهہ جي دروازي تي سمهي رهيو هوس.

ان جي باوجود، ڇا منهنجن ڏينهن ۽ راتين جي باري ۾ توهان جي محبت وارو توجهہ ئي اهڙا شيءِ ناهي، جنهن هر غذا کي منهنجي ڪم ۽ ڪاج لاءِ مٺو ۽ منهنجي لاءِ ننڊن کي خوشگوار خوابن سان رنگين بڻائي ڇڏيو؟

خاص طور تي توهان جي ان سلوڪ تي، منهنجي دل مان دعائون نڪرنديون آهن.

توهان مون کي گهڻو ڪجهہ ڏنو ۽ ڪڏهن محسوس نہ ڪرايو تہ توهان مون کي ڇا ڪجهہ ڏئي رهيا آهيو.

مان پنهنجي جان جو قسم کڻي چوان ٿو جيڪو ڪو آئيني ۾ پنهنجو چهرو ڏسندو آهي اهو پٿر بڻجي ويندو آهي، ۽ جيڪو نيڪ عمل پنهنجو پاڻ کي شاندار نالن سان ڪوٺيندو آهي، اهو لعنت کي جنم ڏيندو آهي.

توهان مان ڪجهہ ماڻهن مون کي تنهائي پسند ڪري ڇڏيو جڻ مان پنهنجي تنهائي ۾ مست آهيان

هنن چيو: ”هي شخص جهنگل جي وڻن سان مانوس آهي ۽ انسانن کان لڪندو آهي. هي اڪيلو جبلن جي چوٽين تي ويهندو آهي ۽ اتان اسان جي شهرن کي نوڙي ڏسندو آهي“.

اهو سچ آهي تہ مان پهاڙن تي چڙهندو هوس ۽ پري پري تائين نهاريندو هوس. پر مان توهان کي ڪيئن تي ڏسي سگهيس، جيڪڏهن بلنديءَ تي نہ چڙهان ها ۽ پري پري کان توهان تي نظر نہ رکان ها. ۽ انسان ڪنهن جي قرب مان ڪيئن خوش ٿي سگهندو جيسين هو جدائيءَ جي ڪڙائيءَ کان واقف نہ هجي.

توهان مان ڪن مان مون ڪي برائيءَ سان سڏيو. اي اجنبي! اي پرديسي! اي تڪليف ڏيندڙ جبلن جا چاهيندڙ! تو انهن چوٽين تي ڇو قبضو ڄمايو آهي، جتي عقاب پنهنجا آکيرا جوڙيندا آهن؟

تون نه حاصل ٿيندڙ جي ڳولا ۾ ڇو ٿو رلين؟

تون ڪهڙي طوفان کي پنهنجي ڄار ۾ ڦاسائڻ ٿو گهرين؟

اونچي فضا جو ڪهڙو پکي آهي، جنهن جو تون آسمان تي شڪار ڪندين؟

اچ، ۽ اسان ۾ شامل ٿي وڃ.

هيٺ لهه ۽ اسان جي مانيءَ مان پنهنجي بک بجهاءِ ۽ اسان جي شراب مان پنهنجي اڃ کي تسڪين ڏي.

ها، پنهنجي روح جي هيڪلائيءَ ۾ هنن اهي ڳالهيون ڳرهيون، جيڪڏهن هنن جي هيڪلائيءَ ۾ وڏيڪ گهرائي هجي ها ته هو ڄاڻي وٺن ها ته مان سندن ئي خوشي ۽ سندن ئي غم جو راز ڳوليندو ٿو رهان.

۽ مون توهان جي ئي وجود مطلق کي شڪار ڪيو هو جيڪو آسمان ۾ نازن نخرن ۾ هو. پر شڪاري جو شڪار به هو.

انڪري جو ڪيترائي تير منهنجو ئي سينو چيرڻ لاءِ منهن جي ڪمان مان نڪتا هئا. انڪري آسمان تي اڏامندڙ پکي ئي زمين تي لهندو آهي.

انڪري ته جڏهن منهنجون ٻانهون، اس ۾ آسمان تي پکڙيون هيون ته انهن جي ڇانءِ، ڪچونءَ جان زمين تي رڙهندي هئي.

مان جيڪو صاحبِ ايمان هوس، مشڪوڪ به هوس.

تنهن ڪري مون اڪثر پنهنجي آڱر پنهنجي زخم تي رکي، ته شايد توهان تي منهنجو ايمان اڃان به پختو ٿي وڃي، توهان جي باري ۾ منهنجو علم اڃان به وڌي وڃي.

ان ايمان ۽ ان علم جي آڌار تي هاڻ مان توهان کي چوان ٿو توهان پنهنجي جسمن ۾ قيد آهيو نه پنهنجي گهرن ۽ پوکن ۾. انڪري جو توهان جي ذات پهاڙن تي رهندي آهي ۽ هوا سان گڏ هلندي آهي.

اها ڪا اهڙي شيءِ ناهي، جيڪا گرمي حاصل ڪرڻ لاءِ اس ۾

هلندي هجي، يا جيڪا پنهنجي حفاظت جي لاءِ اوندهہ ۾ پر ساهيندي هجي.

هوءَ هڪ آزاد شيءِ آهي، اجان بہ هڪ روح آهي، جيڪو زمين کي وڪوڙيل هوندو آهي ۽ آسمان ۾ اڏامندو آهي.

منهنجي انهن لفظن ۾ توهان کي واضح بياني يا غير واضح تقرير تي نظر اچي تہ ان کي واضح ڪرڻ جي ڪوشش نہ ڪريو.

انڪري تہ واضح ۽ ڏنڌ، ﭘئي هر شيءِ جي شروعات آهي. ان جي انتها نہ آهن.

مان چاهيان ٿو: توهان مون کي هڪ آغاز جي حيثيت سان ياد رکو!

ان ڪري تہ زندگي ۽ هر زنده شيءِ جي تخليق جي شروعات ڏنڌلڪي ۾ ٿي ٿيندي آهي. روشني ۽ چمڪ ۾ نہ هوندو آهي.

۽ ڪنهن کي پرو آهي تہ زوال ۽ فنا جون منزلون طئہ ڪندي، چمڪ ٿي ڏنڌلڪو ﭘٽبي آهي.

جيڪڏهن توهان ياد ڪريو تہ توهان کي منهنجي هيءَ ڳالهہ بہ ياد رهي تہ جيڪا شيءِ توهان ۾ سڀ کان نبل ۽ ناپائدار نظر اچي، اهائي در اصل سڀ کان ڏاڍي ۽ سڀ کان وڌيڪ پائيدار هوندي آهي.

ڇا توهان جا ساهہ ٿي ناهن، جن تي توهان جي هڏن جا پڃرا جوڙيا ويا آهن؟

ڇا ان خواب، جيڪو توهان جي خوابن ۾ محو ٿي چڪو آهي، توهان جي شهر جو بنياد نہ رکيو ۽ ان شهر جي هر شيءِ کي نہ سجايو؟

بس جيڪڏهن توهان پنهنجي ﭘيچن ساهن کي ڏسي سگهو تہ ان جي سوا هر شيءِ جا نظارا وساري ويهو ها.

جيڪڏهن توهان جي پنهنجي انهن خوابن جون سرگوشيون ٻڌي سگهو تہ ٻين سيني آرزوئن جي طرفان پنهنجا ڪن بند ڪري ڇڏيو ها!

پر توهان نہ ٿا ڏسو نہ ٻڌو ٿا ۽ اهو ٿي توهان لاءِ بهتر آهي. انڪري جيڪو پردو اوهان جي اکين تي پيل آهي، ان کي اهي ئي هٿ ڪٽي سگهندا آهن، جن اهو پردو اڻيو آهي. ۽ اها مٽي جيڪا اوهان جي ڪنن ۾ پريل آهي، اها انهن آڱرين سان ڪيڏي ٿي سگهجي، جن ان مٽيءَ کي

ڳوهيو آهي.

هڪ ڏينهن ايندو جڏهن توهان ڏسندؤ ۽ ٻڌندؤ! پر ان مهل نہ توهان کي پنهنجي انڌي هجڻ تي افسوس ٿيندو نہ پنهنجي ٻوڙي هجڻ تي.

ان ڏينهن توهان شين جي لڪل عادتن کي سمجهڻ لڳندؤ ۽ ظلمت کي بہ ايتروئي مبارڪ سمجهندؤ جيترو مبارڪ توهان نور کي سمجهندا آهيو“.

پنهنجي خطاب مان واندو ٿي هن هيڏي هوڏي نظر ڊوڙائي ۽ ڏنائين تہ سندس جهاز جا ملاح، پنهنجن ونجهن جي پرسان ويٺا آهن. هو ڪڏهن هوا ۾ ڦڙڪندڙ سڙهن کي ڏسي رهيا آهن ۽ ڪڏهن پري افق ڏانهن نهاري رهيا آهن.

منهنجي جهاز جو ملاح ڪيترو صابر آهي.

هوا گهلي رهي آهي ۽ سڙهہ ڦڙڪي رهيا آهن. ونجهہ بہ اشاري جا منتظر آهن. ان جي باوجود بہ هو خاموشيءَ سان منهنجو انتظار ڪري رهيو آهي. ۽ انهن ملاحن، جيڪي منهنجا ساٿي آهن، جن سمنڊ جا گيت ٻڌا آهن، ڪيتري سڪون سان منهنجيون ڳالهيون ٻڌيون آهن.

هاڻي ڪين منهنجو وڌيڪ انتظار ڪرڻو نہ پوندو مان تيار آهيان.

ندي، سمنڊ جي هنج ۾ پهچي وئي آهي. ۽ فطرت جي ماءُ پنهنجي ٻار کي ٻيهر پنهنجي سيني سان لڳائي رهي آهي.

اي فاليس جا رهاڪو! الوداع! اڄوڪو ڏينهن پورو ٿيو. ڏسو! هو اسان تي پنهنجي چادر ائين ويڙهي رهيو آهي، جيئن ڪنول پنهنجي اچڻ واري سڀاڻي تائين پنهنجون پنکڙيون پري ڪري ڇڏيندو آهي.

جو ڪجهہ هاڻ اسان کي ڏنو ويو آهي، اسان ان کي محفوظ رکنداسون.

جيڪڏهن اسان جي ضرورت پوري نہ ٿي تہ اسان کي وري هيڪر ملڻو پوندو.

۽ هن وجود جي آڏو گڏجي هٿ ڊگهيرڻا پوندا، جنهن پنهنجي نعمتن جو حصو اسان جي حوالي ڪيو آهي.

اهو نہ وساري ويهجو تہ مان اوهان وٽ ٻيهر بہ ايندس.

گهڻي دير ڪان پوءِ نہ پر چند ئي ڏينهن ۾. منهنجو شوق هڪ نئين

جسم جي جوڙڻ لاءِ نئين مٽي ۾ گڄ گڏ ڪندو. ها چند ڏينهن ڪانپوءِ، جڏهن مان هوا جي ڪلهن تي ٿوري دير آرام ڪري وٺندس. هڪ عورت مون کي پنهنجي گرڀ ۾ پاليندي.

اجازت! توهان کان ۽ ان جوانيءَ کان، جيڪا مون اوهان جي وچ ۾ گهاڙي آهي. اجازت!

ڪالهه اسان هڪ ٻئي سان خواب ۾ مليا هئاسون.

توهان منهنجي هيڪلائيءَ ۾ گيت ڳائي رهيا هئا. ۽ مان توهان جي ذوق ۽ شوق سان آسمان تي هڪ مينار جوڙي رهيو هوس.

پر هاڻ منهنجي اک کلي وئي آهي ۽ اسان جو خواب ٽٽي پيو آهي.

هاڻ سج ڪني ڪيڻ وارو آهي.

سج اسان جي مٿان اچي ويو آهي ۽ اسان ننڊاڪڙائيءَ مان پوري سجاڳيءَ ۾ تبديل ٿي چڪا آهيون. هاڻ اسان کي رخصت ٿيڻو پوندو.

جيڪڏهن اسان کي يادگيرين جي ڏنڊلڪي ۾ ٻيهر ملڻو آهي، ته اسان ٻيهر هڪ ٻئي سان ڳالهيون ڪنداسون، ۽ توهان مون لاءِ گيت ڳائيندؤ جيڪي پهرين گيتن کان وڌيڪ گهرا هوندا. ۽ جيڪڏهن اسان جا هٿ هڪ ٻئي خواب ۾ ملندا ته اسان آسمان تي هڪ ٻيو مينار تعمير ڪنداسون".

اهو چئي هن ملاح کي اشارو ڪيو ۽ ملاحَن ان مهل سڙهه سنباهيا.

هنن جهاز جا پڳهه ڇوڙيا ۽ جهاز اوير طرف چرڻ لڳو.

ماٺهن جون چيخون اڀريون، جڻ اهي هڪ ئي دل مان نڪري رهيون هيون ۽ علي الفجر جي ظلمتن کي چيرينديون، سمنڊ مٿان لنگهي ويون.

هڪ المترا هئي، جيڪا ماٺ ميٺ ۾ بيٺي جهاز کي نهاري رهي هئي، ايستائين جو اهو ڌنڌ ۾ ملي ويو.

مجمعو ٽڙي پکڙي ويو. پر هوءَ دير تائين بيٺي رهي. هن جي دل ۾ ويڻ واري جا هي لفظ گونجي رهيا هئا:

"ها! چند ڏينهن کان پوءِ، جڏهن مان هوا جي ڪلهن تي ٿوري دير تائين آرام ڪري

***

مون ڪان سواءِ ڪيترائي توهان وٽ آئيا، جن پنهنجي سونهري واعدن سان توهان جو ايمان خريد ڪري ورتو. توهان پنهنجي ذات، پنهنجي قوت ۽ پنهنجو شرف سندن نذر ڪري ڇڏيو. ۽ مون جيڪا شيءِ اوهان کي ڏني، اها واعدي کان به گهٽ هئي. پر ان جي بدلي ۾ توهان مون سان اهڙي فياضي ڪئي جيڪا ان کان اڳ ڪنهن سان به نه ڪئي هئي.

توهان مون کي زندگيءَ جي نه اجهامڻ واري اڃ ڏني.

پڪ ئي پڪ انسان جي لاءِ تحفي کان وڌيڪ ڪو به تحفو ڏئي نه ٿو سگهي.

جيڪو هن جي سيني مقصدن کي خشڪ ۽ اجارن چپن ۾ تبديل ڪري ڇڏي ۽ سندن زندگيءَ کي پورو چشمو بڻائي ڇڏي. ۽ ان ۾ منهنجو پورو فخر ۽ منهنجو سچو انعام آهي. جڏهن به مان هن چشمي تي پنهنجي اڃ اجهائڻ ايندو آهيان ته ان چشمي جي ٻُڙڪندڙ پاڻيءَ کي پاڻ اجارو ڏسندو آهيان. انڪري مان هن کي پيئندو آهيان ۽ هو مونکي پيئندو آهي. توهان مان ڪجهه ماڻهن اهو ڄاتو ته مان مغرور ۽ شرميلو آهيان، ان ڪري توهان جي تحفن کي قبول نه ڪندس.

خليل جبران

پڙهندڙ نسُل . پَ نَ

The Reading Generation

1960 جي ڏهاڪي ۾ عبدالله حسين ”اُداس نسلين“ نالي ڪتاب لکيو. 70 واري ڏهاڪي ۾ وري ماڻِڪَ ”لُڙهندَڙ نَسُل“ نالي ڪتاب لکي پنهنجي دورَ جي عڪاسي ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي. امداد حُسينيءَ وري 70 واري ڏهاڪي ۾ ئي لکيو:

انڌي ماءُ ڄڻيندي آهي اونڌا سونڌا ٻارَ
ايندڙ نسل سَمورو هوندو گونگا ٻوڙا ٻارَ

هر دور جي نوجوانن کي اُداس، لُڙهندَڙ، ڪَڙهندڙ، ڪُڙهندڙ، ٻَرندڙ، ڇُرندڙ، ڪِرَندڙ، اوسيئڙو ڪَندَڙُ، ياڙي، ڪاڙُو، ياڃوڪَڙُ، ڪاوڙيل ۽ وِڙَهندڙ نسلن سان منسوب ڪري سگهجي ٿو، پَر اسان اِنهن سڀني وِچان ”پڙهندڙ“ نسل جا ڳولائو آهيون. ڪتابن کي ڪاڳر تان کڻي ڪمپيوٽر جي دنيا ۾ آڻڻ، ٻين لفظن ۾ برقي ڪتاب يعني e-books ناهي ورهائڻ جي وسيلي پڙهندڙ نسل کي وَڌڻ، ويجهڻ ۽ هِڪ ٻِئي کي ڳولي سَهڪاري تحريڪ جي رستي تي آڻِڻَ جي آسَ رکون ٿا.

پڙهندڙ نَسل (پَنَ) ڪا بہ تنظيمَ ناهي. اُنَ جو ڪو بہ صدر، عُهديدار يا پايو وِجهندڙ نہ آهي. جيڪڏهن ڪو بہ شخص اهڙي دعوىٰ ڪري ٿو تہ پَڪَ ڄاڻو تہ اُهو ڪُوڙو آهي. نہ ئي وري پَنَ جي نالي ڪي پئسا گڏ ڪيا ويندا. جيڪڏهن ڪو اهڙي ڪوشش ڪري ٿو تہ پَڪَ ڄاڻو تہ اُهو بہِ ڪُوڙو آهي.

جهڙيءَ طَرَح وڻن جا پَنَ ساوا، ڳاڙها، نيرا، پيلا يا ناسي هوندا آهن اَهڙيءَ طرح پَڙهندڙ نَسُل وارا پَنَ بہ مختَلِف آهن ۽ هوندا. اُهي ساڳئي ئي وقت اُداس ۽ پڙهندڙ، بَرندڙ ۽ پڙهندڙ، سُست ۽ پڙهندڙ يا وِڙهندڙ ۽ پڙهندڙ بہ ٿي سگهن ٿا. ٻين لفظن ۾پَنَ ڪا خُصوصي ۽ ٽالي لڳل ڪِلَب Exclusive Club نہ آهي.

ڪوشش اها هوندي تہ پَنَ جا سڀ ڪَم ڪار سَهڪاري ۽ رَضاڪار بنيادن تي ٿين، پر ممڪن آهي تہ ڪي ڪم اُجرتي بنيادن تي بہ ٿِين. اهڙي حالت ۾ پَنَ پاڻ هِڪَٻِئي جي مدد ڪَرڻ جي اُصولَ هيٺ ڏي وَٺُ ڪندا ۽ غيرتجارتي -non commercial رهندا. پَنَ پاران ڪتابن کي ڊِجيٽائِيز digitize ڪرڻ جي عَملَ مان ڪو بہ مالي فائدو يا نفعو حاصل ڪرڻ جي ڪوشش نہ ڪئي ويندي.

ڪتابن کي ڊِجيٽائِيز ڪرڻ کان پو ٻيو اهم مرحلو وِرهائڻ distribution جو ٿيندو. اِهو ڪم ڪرڻ وارن مان جيڪڏهن ڪو پيسا ڪمائي سگهي ٿو تہ ڀلي ڪمائي، رُڳو پَنَ سان اُن جو ڪو بہ لاڳاپو نہ هوندو.

پَنَن کي کُليل اکرن ۾ صلاح ڏجي ٿي تہ هو وَسَ پٽاندڙ وڏِ کان وَڏِ ڪتاب خريد ڪَري ڪتابن جي ليککَن، ڇپائيندڙن ۽ ڇاپيندڙن کي هِمتائِن. پر ساڳِئي وقت عِلم حاصل ڪرڻ ۽ ڄاڻ کي ڦهلائڻ جي ڪوشش دوران ڪَنهن بہ رُڪاوٽ کي نہ مڃن.

شيخ اَيازَ علمَ، ڄاڻ، سمجهہَ ۽ ڏاهپَ کي گيتَ، بيتَ، سِٽَ، پُڪارَ سان تَشبيهہ ڏيندي انهن سيني کي بَمن، گولين ۽ بارودَ جي مدِ مقابل بيهاريو آهي. اياز چوي ٿو تہ:

گيتَ بہِ ڄڻ گوريلا آهن، جي ويريءَ تي وار ڪَرن ٿا.

... ...

جئن جئن جاڙ وڌي ٿي جَڳَ ۾، هو ٻوليءَ جي آڙ ڇُپن ٿا؛
ريتيءَ تي راتاها ڪن ٿا، موٽي مَنجهہِ پهاڙ ڇُپن ٿا؛

... ...

ڪالهہَ هُيا جي سُرخ گُلن جيئن، اڄڪلهہ نيلا پيلا آهن؛
گيتَ بہِ ڄڻ گوريلا آهن........

... ...

هي بيتُ اَٿي، هي بَمر- گولو،
جيڪي بہ ڪٽين، جيڪي بہ ڪٽين!
مون لاءِ ٻنهي ۾ فَرَقُ نہ آ، هي بيتُ بہ بَمَ جو ساٿي آ،
جنهن رِڻَ ۾ رات ڪَيا راڙا، تنهن هَڏَ ۽ چَمَ جو ساٿي آ ـ

اِن حسابَ سان اٽڪاٽائي کي پاڻ تي اِهو سوچي مَڙهڻ تہ "هاڻي ويڙهہ ۽ عمل جو دور آهي، اُن ڪري پڙهڻ تي وقت نہ وڃايو" ناداني‌ءَ جي نشاني آهي.

پَنَ جو پڙهڻ عام ڪِتابي ڪيڙن وانگر رُڳو نِصابي ڪتابن تائين محدود نہ هوندو. رڳو نصابي ڪتابن ۾ پاڻ کي قيد ڪري ڇڏڻ سان سماج ۾ سماجي حالتن تان نظر کڄي ويندي ۽ نتيجي طور سماجي ۽ حڪومتي پاليسيون policies اڻجاڻن ۽ نادانن جي هٿن ۾ رهنديون. پَنَ نِصابي ڪتابن سان گڏوگڏ ادبي، تاريخي، سياسي، سماجي، اقتصادي، سائنسي ۽ ٻين ڪتابن کي پڙهي سماجي حالتن کي بهتر بنائڻ جي ڪوشش ڪندا.

پڙهندڙ نَسُل جا پَنَ سيني کي **ڇو، ڇالاءِ ۽ ڪيئن** جهڙن سوالن کي هر بَيانَ تي لاڳو ڪرڻ جي ڪوٺَ ڏين ٿا ۽ انهن تي ويچار ڪرڻ سان گڏ جوابَ ڳولڻ کي نہ رڳو پنهنجو حق، پر فرض ۽ اٽتر گهرج unavoidable necessity سمجهندي ڪتابن کي پاڻ پڙهڻ ۽ وڌ کان وڌ ماڻهن تائين پهچائڻ جي ڪوشش جديد ترين طريقن وسيلي ڪرڻ جو ويچار رکن ٿا.

توهان بہ پڙهڻَ، پڙهائڻ ۽ ڦهلائڻ جي اِن سهڪاري تحريڪ ۾ شامل ٿي سگهو ٿا. بَس پنهنجي اوسي پاسي ۾ ڏِسو، هر قسم جا ڳاڙها توڙي نيرا، ساوا توڙي پيلا پن ضرور نظر اچي ويندا.

وڻ وڻ کي مون ياڪي پائي چيو تہ ”منهنجا ياءُ
پهتو منهنجي من ۾ تنهنجي پَنَ پَنَ جو پڙلاءُ“.
- اياز (ڪلهي پاتم ڪينرو)